

Домашнє насильство

«Контрова проти Словаччини» (Kontrová c. Slovaquie) – 7510/04 (французькою мовою) (арабською мовою)

Рішення від 3 жовтня 2017 року [Секція IV]

Стаття 2

Позитивні зобов'язання

Стаття 2-1

Життя

Відсутність з боку поліції захисту життя дітей заявниці, яких убив їхній батько:
порушення

▪ *Факти:* У листопаді 2002 року заявниця подала скаргу на свого чоловіка за завдання тілесних ушкоджень. Вона також довго розповідала про фізичне та психологічне насилья, яких вона зазнала від свого чоловіка. Згодом у супроводі свого чоловіка вона намагалася забрати подану скаргу. За порадою поліцейського, вона змінила зміст заяви і стверджені дії її чоловіка були таким чином кваліфіковані як незначне правопорушення, яке не потребує інших заходів. У ніч з 26 на 27 грудня 2002 року заявниця та її родич зателефонували в місцеву поліцію, щоб повідомити, що чоловік заявниці взяв вогнепальну зброю і погрожував заподіяти собі смерть й убити своїх дітей. Чоловік позивачки залишив приміщення до прибуття поліцейського патруля, поліцейські відвезли заявницю до її батьків і просили її з'явитися в поліцейський відділок, щоб скласти офіційну заяву про інцидент. 27 і 31 грудня 2002 року заявниця завітала в поліцейський відділок, щоб запитати про хід розгляду своєї заяви. Пізніше, 31 грудня 2002 року, чоловік заявниці вбив їхніх двох дітей перед тим, як учинив самогубство. Національні суди ухвалили рішення про те, що вбивство стало прямим наслідком бездіяльності поліцейських. У 2006 році поліцейських, які брали участь у цій справі, засудили за професійну помилку. Конституційний Суд відхилив у зв'язку з неправочинністю заяви про відшкодування моральних збитків, які подала заявниця.

▪ *Правова підстава:* стаття 2 – Місцева поліція була обізнана із ситуацією в сім'ї заявниці з часу подання скарги в листопаді 2002 року і дзвінка в поліцію у грудні 2002 року. У відповідь поліція була зобов'язана, на підставі положень чинного законодавства, зареєструвати скаргу заявниці, одразу відкрити розслідування і кримінальну справу проти чоловіка заявниці, ретельно занотувати виклики й повідомити наступну команду чергових про ситуацію та насамкінець вжити необхідних заходів, з огляду на те, що чоловік заявниці мав вогнепальну зброю і погрожував нею скористатися. Однак один із поліцейських навіть допоміг заявниці і її чоловікові змінити подану заяву в листопаді 2002 року таким чином, що факти, у яких звинувачували чоловіка, можна була відтепер розглядати як незначне порушення, яке не потребує інших заходів. Як констатували внутрішні суди і як визнав уряд, поліцейські не виконали своїх обов'язків і смерть дітей заявниці була прямим наслідком таких невиконань.

▪ *Висновок:* порушення (одноголосно).

▪ Стаття 13 – Заявниця могла просити про відшкодування моральних збитків, але вона не подала жодного позову з цього приводу.

- *Висновок:* порушення (одногосно).
- Стаття 41 – 25 000 євро відшкодування моральних збитків.

«Бранко Томашич та інші проти Хорватії» (Branko Tomašić and Others v. Croatia) – [46598/06](#) (французькою мовою) ([арабською мовою](#))

Рішення від 15 січня 2009 року [Палата I]

Стаття 2

Позитивні зобов'язання

Невжиття всіх розумних заходів для захисту життя родичів заявників від особи, яку раніше було обвинувачено за погрози вбити їх: *порушення*

Факти: Заявниками є родичі М.Т. (M.T.) та її малолітньої дитини В.Т. (V.T.), яких у 2006 році вбив М.М. (M.M.), батько дитини. До липня 2005 року М.Т. і М.М. жили разом у будинку батьків М.Т., але потім М.М. з'їхав звідти внаслідок розбіжностей із членами її сім'ї. У січні 2006 року М.Т. звернулася із заявою про порушення кримінальної справи стосовно М.М. у зв'язку з погрозами вбивства, які, згідно з її твердженнями, він висловлював. У ході подальшого розгляду справи органи влади отримали психіатричний висновок, у якому було зазначено, що М.М. може повторити правопорушення такого характеру в майбутньому; окремо зроблено наголос на тому, що чоловік потребує психіатричного лікування. 15 березня 2006 року муніципальний суд визнав М.М. винним у тому, що він систематично погрожував вбити себе, М.Т. та їхню дитину, підірвавши бомбу. Його було засуджено до п'яти місяців позбавлення волі, у цілях безпеки, крім того, щодо нього було застосовано заходи з примусового психіатричного лікування на період позбавлення волі, а в разі необхідності – і надалі. 28 квітня 2006 року суд другої інстанції обмежив період лікування терміном позбавлення волі. М.М. відбув покарання; 3 липня 2006 року його було звільнено з ув'язнення. 15 серпня 2006 року він застрелив М.Т. і В.Т., після чого наклав на себе руки.

Правова підстава: Висновки національних судів і висновок психіатричної експертизи однозначно свідчили про те, що органи влади усвідомлювали, що загроза для життя М.Т. і В.Т. була серйозною, відтак вони повинні були вжити розумних заходів для їхнього захисту. Суд вказав на деякі недоліки в діях органів влади. По-перше, під час розслідування кримінальної справи не було здійснено обшуку в помешканні М.М. і в його автомобілі попри той факт, що він систематично погрожував застосувати бомбу. Окрім того, хоча психіатрична експертиза, яку здійснили в межах кримінальної справи, вказувала на необхідність тривалого лікування М.М., уряд не спромігся надати докази реального і належного проведення такого лікування. З наданих документів можна зробити висновок, що його лікування у в'язниці відбувалося у формі бесід із працівниками пенітенціарної установи, жоден із яких не був психіатром. До того ж ані відповідні правила, ані рішення суду, за якими було призначено примусове психіатричне лікування, достатньо чітко не вказали на те, яким чином таке лікування належить проводити. Загальні положення Закону про виконання покарання у вигляді позбавлення волі не регулювали питання про виконання рішення щодо примусового психіатричного лікування як заходу безпеки, залишаючи таке питання цілковито на розсуд керівництва в'язниці. На думку Суду, такі правила повинні бути вичерпними для того, щоб забезпечувати досягнення цілей кримінального покарання. Зрештою ніхто не обстежив М.М. перед звільненням із в'язниці з метою встановлення того, чи становить він загрозу для М.Т. і В.Т. Таким чином, Суд дійшов висновку, що відповідні національні органи влади не вжили адекватних заходів для захисту життя М.Т. і В.Т.

Висновок: існування порушення (одноголосно).

Стаття 41 – 40 000 євро як відшкодування за завдану моральну шкоду.

**«Опуз проти Туреччини» (Opuz v. Turkey) – [33401/02](#)
([французькою мовою](#)) ([арабською мовою](#))
Рішення від 9 червня 2009 року [Палата III]**

Стаття 2

Позитивні зобов'язання

Стаття 2-1

Життя

Смертельні поранення, які в умовах домашнього насильства завдала матері заявниці така особа, про яку органам влади було відомо як про особу, що попередньо вже вчиняла насильство: *порушення*

Стаття 3

Поводження, що принижує гідність

Нелюдське поведження

Позитивні зобов'язання

Невжиття органами влади адекватних заходів для захисту заявниці та її родини від проявів домашнього насильства: *порушення*

Стаття 14

Дискримінація

Відсутність із боку судової системи адекватного рішення у випадках тяжких проявів домашнього насильства: *порушення*

Факти: У 2002 році, у той момент, коли мати заявниці намагалася допомогти заявниці втекти з родинного помешкання, її застрелив чоловік заявниці. Упродовж попередніх років він виявляв проти заявниці та її матері агресію, що супроводжувалася неодноразовим завданням поранень, які лікарі кваліфікували як такі, що потенційно можуть загрожувати життю. Зокрема під час таких подій було завдано побоїв, здійснено спробу наїзду автомобілем на обох жінок, наслідком якого стали тяжкі травми матері заявниці, а також напад, під час якого заявниці було завдано сім ножових поранень. Жертви повідомляли органи влади про ці прояви насильства, зазначаючи, що побоюються за своє життя. Кримінальні провадження, які було відкрито проти чоловіка заявниці за фактами низки правопорушень, зокрема за погрози вбити, прояви насильства з тяжкими наслідками та за замах на вбивство, щонайменше двічі було припинено після того, як постраждалі особи відкликали свої скарги (ймовірно, внаслідок погроз на свою адресу з боку чоловіка заявниці). А втім, із огляду на тяжкість завданих поранень, провадження щодо факту нападу з використанням автомобіля та щодо заподіяння ножових поранень заявниці завершилися судовим процесом. Чоловіка було визнано винним за обома звинуваченнями. За перше його було засуджено до трьох місяців позбавлення волі,

згодом це покарання пом'якшили до сплати штрафу, а за друге – постановили сплатити штраф із щомісячним внесенням його частин. Зрештою він убив з вогнепальної зброї матір заявниці, виправдовуючи цей вчинок потребою захистити свою честь. За цей злочин у 2008 році його визнали винним у вбивстві та засудили до довічного ув'язнення. А проте, його було звільнено в очікуванні завершення апеляційної процедури, і він знову вдався до погроз на адресу своєї дружини, яка звернулася за захистом до органів влади. Офіційні особи вжили відповідних заходів лише сім місяців потому, коли Суд звернувся з проханням надати йому інформацію щодо цієї справи.

Рекомендація Комітету міністрів щодо захисту жінок від проявів насильства (Rec(2002)5 від 30 квітня 2002 року) закликає держави-члени запровадити, розвивати та/або, за потреби, вдосконалювати національну політику у сфері боротьби проти насильства. Зокрема їм рекомендовано переслідувати в рамках кримінальної процедури тяжкі прояви насильства проти жінок, передбачити заходи, які б забезпечували жертвам насильства можливість звертатися до суду та отримувати ефективний захист, а також спонукати органи державного обвинувачення розглядати насильство щодо жінок як обтяжувальний або вирішальний чинник під час ухвалення рішення щодо доречності відкриття кримінального провадження.

Правова підстава: стаття 2 – Суд нагадує, що в разі звинувачень про невиконання органами влади свого позитивного зобов'язання щодо захисту права на життя в межах їхнього обов'язку попереджати та карати будь-які замаху на особистість, належить встановити, чи зазначені органи знали або повинні були знати в належний період часу про те, що одна чи кілька осіб зазнавали реальної і безпосередньої загрози своєму життю внаслідок кримінальних злочинів третьої особи, і в межах своїх повноважень не вжили заходів, які з раціональної точки зору без сумніву дозволили б зменшити такий ризик.

(а) *Передбачуваність ризику:* Обставини справи свідчать про систематичні прояви насильства, якого, із щораз більшою інтенсивністю, зазнавали заявниці та її мати, – тяжкість цих проявів була достатньою для обґрунтування потреби вжити превентивних заходів, – а також про постійні загрози життю та безпеці обох жінок. Відтоді, як встановили попередні факти домашнього насильства з боку чоловіка заявниці, ризик рецидиву був значним. Органи влади знали про таку ситуацію, а мати заявниці за два тижні до загибелі повідомляла прокуратуру про безпосередню загрозу своєму життю й викликала поліцію. Відтак ризик смертельного нападу був передбачуваний.

(б) *Відповідність вжитих органами влади заходів:* Перше питання, яке постає в цьому контексті, полягає в з'ясуванні підстав для закриття органами влади кримінальних проваджень проти чоловіка заявниці внаслідок відкликання поданих скарг із боку заявниці та її матері. Насамперед Суд проаналізував практику, яку застосовують у державах-членах. Зауваживши відсутність загального консенсусу в цьому питанні, він водночас встановив, що країни тим більше схильні до продовження проваджень у суспільних інтересах, чим серйознішим є порушення і чим значнішим є ризик рецидиву, навіть коли постраждалі відкликають свої скарги. Під час ухвалення рішень про доречність продовження проваджень компетентні органи враховують численні складові. Такі складові можуть стосуватися характеристик порушення (серйозність, характер завданих жертві поранень, використання зброї, умисел), особи правопорушника (попередні судимості, вірогідність рецидиву, прояви насильства в минулому), жертви та потенційних жертв (потенційні загрози для їхнього здоров'я та безпеки, можливі наслідки для їхніх дітей, ймовірна наявність загроз вже після акту агресії), а також стосунків між правопорушником і його жертвою (їхні взаємини в минулому і тепер, можливі наслідки продовження переслідувань усупереч волі жертви). У цій справі органи

влади неодноразово ухвалювали рішення про закриття проваджень проти чоловіка заявниці, незважаючи на наявну ситуацію насильства та використання смертельної зброї, не бажаючи втручатись у те, що вони розглядали як «домашній конфлікт». Як видається, вони не врахували причин, через які були відкликані скарги, хоча й були поінформовані про погрози чоловіка заявниці щодо вбивства. Щодо тези, згідно з якою органи влади не можуть продовжувати слідчих дій у зв'язку з нормою законодавства, яка забороняє продовжувати провадження від моменту відкликання скарги, за винятком тих випадків, коли розслідувані факти призвели до нездужання чи непрацездатності, тривалістю від 10 днів, треба відзначити, що згадані законодавчі межі суперечать вимогам, які властиві позитивним зобов'язанням держави в питанні захисту від домашнього насильства. Держава-відповідач не може вважати аргументом той факт, що продовження проваджень могло би призвести до порушення прав жертв згідно зі статтею 8 Конвенції, оскільки серйозність загрози, яка існувала для матері заявниці, робила цей захід необхідним.

Щодо тези уряду, згідно з якою не було конкретних доказів існування безпосередньої загрози для матері заявниці, Суд відзначає, що органи влади не оцінювали тієї міри загрози, яку становив собою чоловік заявниці, та ухвалили рішення про те, що тримання її чоловіка під вартою мало б непропорційний характер. Вони не ухвалювали рішення з цих питань. За будь-яких обставин у питанні домашнього насильства права нападника не можуть переважати над правом жертви на життя та моральну недоторканність.

Зрештою, Суд відзначає, що органи влади мали можливість вжити охоронних заходів на підставі закону про захист родини (№4320) або ж заборонити чоловікові заявниці контактувати з матір'ю останньої, спілкуватися з нею, наблизитися до неї або з'являтися у певних місцях. У підсумку, не виявивши належної сумлінності, вони не дотримались свого позитивного зобов'язання щодо захисту права на життя матері заявниці.

(в) *Ефективність слідства*: Кримінальне переслідування за фактом вбивства матері заявниці триває вже понад шість років і станом на сьогодні перебуває на етапі розгляду апеляції. За цих умов не можна говорити про ефективну реакцію органів влади на факт навмисного вбивства, яке визнає особа, що вчинила його.

У підсумку система кримінального правосуддя не створила належного стримувального ефекту в цій справі. З того моменту, як органи влади були поінформовані про таку ситуацію, вони не могли вважати поведінку жертви аргументом на те, аби виправдати невжиття зі свого боку необхідних заходів, які б перешкодили втілити погрози фізичній недоторканості.

Висновок: існування порушення (одноголосно).

Стаття 3 – Реакція органів влади на поведінку чоловіка заявниці була виразно неадекватною, з огляду на тяжкість вчинених ним правопорушень. Судові рішення стосовно нього, як видається, не мали ніякого запобіжного чи стримувального ефекту, вони навіть свідчать про певну терпимість до його діянь, оскільки чоловіка було засуджено лише до нетривалого ув'язнення (яке згодом пом'якшили до накладання штрафу) за наїзд автомобілем на матір заявниці та, що є найбільш приголомшливим, до незначного штрафу з можливістю щомісячної його сплати за фактом заподіяння заявниці семи ножових поранень. До речі, лише в січні 1998 року, із введенням в дію закону №4320, у правовому полі Туреччини було запроваджено адміністративні та каральні заходи, спрямовані на захист осіб, що страждають від домашнього насильства. Крім того, у цій справі органи влади ефективно не скористалися засобами та санкціями, які на той момент були в їхньому розпорядженні. Нарешті Суд із великим занепокоєнням зауважує, що заявниця і донині зазнає насильства, а органи влади продовжують виявляти пасивність.

Незважаючи на звернення заявниці з проханням надати допомогу, органи влади жодним чином не реагували, аж доки Суд не звернувся до уряду з проханням надати інформацію про вжиті задля її захисту заходи. У підсумку органи влади не виконали свого обов'язку вжити заходів задля захисту заявниці, аби створити дієвий механізм запобігання, який убезпечив би її фізичну недоторканність, з огляду на серйозні загрози з боку її колишнього чоловіка.

Висновок: існування порушення (одноголосно).

Стаття 14 в поєднанні зі статтями 2 та 3 – Суд відзначає, що згідно з відповідними нормами і принципами міжнародного права, які визнає більшість країн, невиконання (навіть ненавмисне) державами їхнього обов'язку захищати жінок від домашнього насильства вважають порушенням права останніх на рівний захист із боку закону. Звіти, які надала адвокатська колегія Діярбакира й «Amnesty International» (та які не спростовує уряд), відзначають, що в Діярбакирі, де заявниця проживала у відповідний період часу, налічують найбільшу кількість зареєстрованих жертв домашнього насильства. Усі жертви є виключно жінками, переважно курдського походження, вони дуже часто неосвічені чи малоосвічені і, як правило, не мають власних доходів. Ці звіти дають підстави вважати, що домашнє насильство толерують органи влади, а наявні заходи протидії не є ефективними. Замість того, щоб розслідувати скарги потерпілих, офіцери поліції виступають як посередники і намагаються переконати жінок повернутися до родинного помешкання та відкликати свою скаргу. Видача та вручення приписів часто відбуваються із запізненням, а суди схильні розглядати такі провадження як одну з форм позову з розірвання шлюбу. Заходи, які вживають проти винуватців домашнього насильства, не мають стримувального характеру, оскільки їхня суворість пом'якшується з міркувань дотримання звичаю, традиції або честі.

З огляду на такі обставини, Суд доходить висновку, що домашнє насильство основним чином торкається жінок, а поширена та дискримінаційна в своїх основах пасивність із боку турецьких органів влади формує сприятливе середовище для такого насильства. Прояви насильства щодо заявниці та її матері належить розглядати як такі, що ґрунтуються на статевій ознаці, а отже, є формою дискримінації щодо жінок. Попри реформи, запроваджені урядом упродовж останніх років, байдужість, яку зазвичай виявляють органи правосуддя в цьому питанні, а також безкарність, якою користуються нападники (доказом чого є події в цій справі), вказують на недостатню рішучість із боку органів влади щодо вжиття необхідних заходів для вирішення проблеми домашнього насильства.

Висновок: існування порушення (одноголосно).

Стаття 41 – 30 000 євро як відшкодування за завдану моральну шкоду.

« Є.С. та інші проти Словаччини» (E.S. and Others v. Slovakia) – 8227/04 (французькою мовою) (арабською мовою)
Рішення від 15 вересня 2009 року [Палата IV]

Стаття 3

Позитивні зобов'язання

Неспроможність забезпечити адекватний захист від домашнього насильства: *порушення*

Факти: У березні 2001 року перша заявниця покинула чоловіка і подала на розлучення. Наступного місяця в порядку кримінального провадження вона подала на нього скаргу у зв'язку із жорстоким поведінням з нею та її дітьми (1986, 1988 та 1989 років народження), а також сексуальним насильством щодо однієї з їхніх дочок. У травні 2001 року вона звернулася з проханням про ухвалення припису, який би вимагав від чоловіка виїхати з їхньої спільно орендованої квартири. Проте вимогу заявниці щодо виселення її чоловіка з їхнього помешкання було відхилено – суд визнав той факт, що він не має права обмежувати доступ її чоловіка до майна. Тому перша заявниця та її діти були змушені переїхати до своїх друзів та рідних, а двоє дітей змушені були змінити школи. Рішення районного суду було підтримано в апеляційному порядку після того, як регіональний суд визначив, що перша заявниця матиме право припинити спільне проживання після остаточного рішення у справі про розірвання шлюбу, а тим часом може подати заяву на отримання розпорядження, яке вимагатиме від її чоловіка «утримуватися від неприйнятної поведінки». Перша заявниця отримала розлучення у травні 2002 року, а пізніше оформила захист для трьох дітей. У червні 2003 року за жорстоке поведіння, насильство та сексуальне насильство чоловіка було засуджено до покарання у вигляді позбавлення волі, терміном на чотири роки. У зв'язку з конституційною скаргою заявників на те, що вони не отримали належного захисту, Конституційний Суд постановив, що порушення конституційних прав першої заявниці не було, оскільки вона могла подати клопотання про те, щоб її чоловік утримувався від невідповідної поведінки, але нижчі суди не спромоглися вжити відповідних заходів для захисту дітей. Він не присудив жодного відшкодування, оскільки вважав, що висновок про порушення є достатньо справедливою сатисфакцією. У липні 2003 року після набуття чинності нового законодавства в січні 2003 року перша заявниця отримала рішення, за яким її чоловіка мали виписати з квартири.

Правова підстава – статті 3 та 8: (а) *Прийнятність* – Уряд стверджував, що, не подаючи заяви про ухвалення припису про те, щоб чоловік утримувався від неприйнятної поведінки, перша заявниця не вичерпала всіх національних засобів правового захисту. На думку Суду, такий припис не був би ефективним засобом правового захисту. Чоловік був обвинувачений у фізичному нападі та сексуальному насильстві. Припис, який стримував чоловіка від невідповідної поведінки, міг вимагати лише відмовитися від дій, уже заборонених кримінальним законодавством, що раніше не допомогло в належному стримуванні. Він би також передбачав набагато менший захист, ніж припис про заборону наблизитися.

Суд також не погодився з твердженням уряду про те, що за рішенням Конституційного Суду діти отримали адекватне відшкодування. Вони не отримали жодної фінансової компенсації. Крім того, уряд стверджував, що, не подаючи заяви стосовно правильності припису, перша заявниця була частково відповідальною за ситуацію, оскільки сам Конституційний Суд визнав, що нижчі суди повинні були самостійно ухвалити припис про заборону наблизитися з метою захисту дітей. Ані засудження чоловіка, яке відбулося більше ніж два роки по тому, ані подальші зміни до Кримінально-процесуального кодексу не надали адекватного відшкодування

трьом неповнолітнім, які були змушені полишити сімейний дім внаслідок тривалої неспроможності держави захистити їх від жорстокого батька.

Висновок: прийнятна (одноголосно).

(б) *Щодо суті* – Суд зауважив, що з огляду на характер та серйозність таких заяв, перша заявниця та діти вимагали негайного захисту, а не реагування через один-два роки. Перша заявниця також не змогла подати заяви щодо розірвання орендного договору до завершення процедури розірвання шлюбу в травні 2002 року або звернутися за приписом щодо виселення її колишнього чоловіка з подружнього помешкання до того часу, поки в січні 2003 року до закону не внесли зміни. Вона не мала ефективного захисту для себе та дітей під час дії тимчасових заходів захисту. Отже, уряд-відповідач не спромігся виконати своїх позитивних зобов'язань щодо них.

Висновок: існування порушення (одноголосно).

Стаття 41: 8 000 євро як відшкодування за завдану моральну шкоду.

«Н. проти Швеції» (N. v. Sweden) – [23505/09](#) (французькою мовою) ([арабською мовою](#))

Рішення від 20 липня 2010 року [Палата III]

Стаття 3

Вигнання

Ризик жорстокого поводження в разі депортації до Афганістану жінки, яка розлучилася із чоловіком: *депортація становитиме собою порушення*

Факти: Заявниця та її чоловік є громадянами Афганістану, які прибули до Швеції у 2004 році. Їхні клопотання про надання притулку декілька разів не задовольняли. У 2005 році заявниця покинула чоловіка. У 2008 році шведські суди відмовили їй у розірванні шлюбу, оскільки вони не мали повноважень розірвати шлюб, оскільки заявниця не проживала в Швеції на законних підставах. Її чоловік повідомив суд про те, що він виступає проти розлучення. Тим часом заявниця безуспішно звернулася до Міграційної ради з проханням повторно розглянути її справу та скасувати її депортацію, стверджуючи, що в Афганістані їй загрожує смертна кара, оскільки вона вчинила перелюб, почавши відносини з шведом, а її сім'я відмовилася від неї.

Правова підстава – стаття 3: Суд повинен був встановити, чи була особиста ситуація заявниці такою, за якої повернення жінки до Афганістану суперечитиме статті 3. Для афганських жінок існував особливий ризик жорстокого поводження, якщо їх сприймали як таких, які не відповідають тим гендерним ролям, якими їх наділяє суспільство, традиції і навіть правова система. Верховний Комісар ООН у справах біженців зауважив, що афганських жінок, які обрали для себе менш консервативний стиль життя, зокрема таких, хто повертався із заслання до Ірану чи Європи, продовжували сприймати як тих, до кого належить застосовувати закріплені соціальні та релігійні норми і хто, як наслідок, має стати жертвою домашнього насильства та інших форм покарань – від ізоляції та стигматизації до злочинів честі щодо тих, кого звинувачують в осоромленні своєї сім'ї, громади чи племені. Оскільки заявниця проживала у Швеції з 2004 року, її можуть сприймати як таку, яка не відповідає гендерним ролям, передбаченим для неї афганським суспільством. Навіть більше – вона намагалася розлучитися з чоловіком і продемонструвала фактичне і справжнє бажання не жити з ним. Водночас якби подружжя було окремо чи разом депортоване до Афганістану, чоловік заявниці міг би проти її волі вирішити відновити своє подружнє життя разом. Новий шиїтський закон про особистий статус вимагає від жінок виконувати сексуальні вимоги їхніх чоловіків і отримувати дозвіл на виїзд з дому, за винятком надзвичайних ситуацій. Згідно з різними повідомленнями про права людини, що стосуються Афганістану, до 80% афганських жінок стали жертвами домашнього насильства, органи влади в таких випадках не здійснюють кримінального переслідування, а жінки здебільшого навіть не звертаються за допомогою. Для того щоб звернутися до поліції або суду, жінка повинна подолати суспільний осуд, який стосується жінок, які вийшли з будинку без свого чоловіка. Суд не міг ігнорувати загального ризику, наведеного в статистиці та міжнародних звітах. Що стосується позашлюбних стосунків заявниці, вона не змогла надати жодної належної і докладної інформації шведським органам влади. А проте, якщо її чоловік прийме заяву заявниці про розлучення чи інші дії як свідчення позашлюбних стосунків, перелюб відповідно до Кримінального кодексу Афганістану вважатимуть кримінальним злочином. Могло би статися й так, що заявниці вдалося би жити окремо від свого чоловіка в Афганістані, однак жінки без підтримки та захисту чоловіків зіштовхуються з обмеженнями на нормальне суспільне життя, включно з обмеженням їхньої свободи переміщення та відсутністю засобів для виживання, що спонукало б багатьох жінок повернутися до сімей, де вони знову б

знавали кривди. Наслідків такого «примирення», як правило, не контролюють, а зловживання чи злочини честі після повернення на батьківщину часто залишаються безкарними. Не існувало жодних вагомих підстав ставити під сумнів правдивість заяви заявниці про те, що в неї вже не було жодного контакту зі своєю сім'єю протягом майже п'яти років, а отже, – соціальних зв'язків або належного захисту в Афганістані. З огляду на окремі обставини цієї справи, були вагомі підстави вважати, що в разі депортації заявниці до Афганістану вона зіштовхнеться з різними сукупними ризиками репресій із боку чоловіка, його сім'ї, своєї сім'ї та з боку афганського суспільства, опинившись у ситуації, до якої застосовують статтю 3.

Висновок: депортація становитиме собою порушення (одноголосно).

«А. проти Хорватії» (A. v. Croatia) – [55164/08](#) (французькою мовою) ([арабською мовою](#))

Рішення від 14 жовтня 2010 року [Палата I]

Стаття 8

Позитивні зобов'язання

Стаття 8-1

Право на повагу до приватного життя

Невиконання органами влади рішень суду, спрямованих на забезпечення захисту заявниці від насильства з боку чоловіка: *порушення*

Факти: З листопада 2003 року до червня 2006 року чоловік заявниці, у якого було діагностовано серйозні психічні розлади зі схильністю до насильницької та імпульсивної поведінки, неодноразово заподіював заявниці психологічне й фізичне насильство, включно з погрозами вбити й ударами руками та ногами по голові, обличчю й тілу. Вона часто зазнавала жорстокого поводження в присутності своєї дочки, яка сама кілька разів ставала об'єктом насильства. Шлюб закінчився розлученням у 2006 році. Між 2004 і 2009 роками щодо чоловіка порушували різні кримінальні та адміністративні справи і ухвалювали приписи. Однак лише деякі з них було виконано. Скажімо, восьмимісячного терміну позбавлення волі, призначеного в жовтні 2006 року після погроз вбити, чоловік заявниці так і не відбув, окрім того, він не пройшов присудженого йому психосоціального лікування. Станом на зараз він відбуває трирічний термін позбавлення волі за погрози вбити суддю.

Правова підстава – стаття 8: З урахуванням тверджень заявниці, які заслуговують на довіру та згідно з якими її чоловік протягом тривалого періоду становив загрозу для її фізичної недоторканності й неодноразово нападав на неї, органи влади мали позитивний обов'язок захищати її від його насильницьких дій. Однак вони не виконали цього зобов'язання належним чином. По-перше, у справі такого характеру, як ця, що стосується низки насильницьких дій однієї особи щодо однієї жертви, заявниця була б захищена більш ефективно, якби органи влади розглянули ситуацію в цілому, а не вдавалися до окремих проваджень. По-друге, хоча й було призначено різні захисні заходи, багато з них (як-от арешт на певний термін, штрафи, психосоціальне лікування і навіть покарання у вигляді позбавлення волі) не виконували, що ставило під сумнів їхній стримувальний вплив. Доводиться констатувати тривалі зволікання в забезпеченні виконання рекомендацій щодо постійного психіатричного лікування, та й то такі рекомендації було надано в контексті кримінальної справи, не пов'язаної з насильством щодо заявниці. Навіть більше – залишалося незрозумілим, чи дійсно чоловік пройшов курс лікування. Загалом органи влади не спромоглися імплементувати заходів, спрямованих на поліпшення психічного стану, який, як видається, обумовлював насильницьку поведінку чоловіка, і на гарантування заявниці захисту від подальшого насильства, яке загрожувало їй упродовж тривалого періоду часу.

Висновок: існування порушення (одноголосно).

Стаття 14: Заявниця не надала достатньої кількості достовірних доказів, які б доводили те, що заходи або практики, прийняті в Хорватії в контексті домашнього насильства, або результати таких заходів чи практик мали дискримінаційний характер.

Висновок: неприйнятна (явно необґрунтовано).

Стаття 41: 9 000 євро як відшкодування за завдану моральну шкоду.

(Див. також рішення у справі «Опуз проти Туреччини» (*Opuz v. Turkey*, № 33401/02, 09.06.2009), інформаційна довідка № 120).

**«Гайдуова проти Словаччини» (Hajduová v. Slovakia) – [2660/03](#)
(французькою мовою) (арабською мовою)**

Рішення від 30 листопада 2010 року [Палата IV]

Стаття 8

Позитивні зобов'язання

Неспроможність забезпечити захист заявниці від насильства з боку чоловіка: *порушення*

Факти: У серпні 2001 року колишній чоловік заявниці А., словесно ображаючи її, напав на неї фізично в публічному місці. Незважаючи на те, що заявниця зазнала лише незначних травм, вона з остраху за своє життя та безпеку забрала дітей і виїхала зі сімейного дому до приміщення неурядової організації. Через тиждень А. почав неодноразово погрожувати заявниці, що вб'є її. Проти нього було порушено кримінальну справу, і щодо нього був застосований захід у вигляді тримання під вартою. Під час розгляду справи експерти засвідчили, що А. страждав на серйозний розлад особистості. 7 січня 2002 року окружний суд ухвалив вирок проти чоловіка і наказав пройти стаціонарне психіатричне лікування. Пізніше А. перевели до лікарні, але він не отримав лікування і був звільнений звідти тижнем пізніше. Після звільнення А. неодноразово погрожував заявниці та її адвокату. Його знову заарештували, а районний суд пізніше погодив питання його психіатричного лікування відповідно до попереднього рішення.

Правова підстава – стаття 8: Хоча постійні погрози А. ніколи не були виконані насправді, їх було достатньо для того, щоб вплинути на психологічний стан та добробут заявниці, що є підставою для дій, спрямованих на реалізацію позитивних зобов'язань держави відповідно до статті 8. А. був засуджений за насильницьку поведінку щодо заявниці, але після його переведення до лікарні окружний суд не виконав свого статутного зобов'язання наказати лікарні утримувати його та надавати необхідну психіатричну допомогу. Отже, бездіяльність національних органів влади дозволила йому продовжувати погрожувати заявниці та її адвокату. Лише після того, як заявниця подала нову кримінальну скаргу, поліція самостійно здійснила втручання. Як наслідок, відсутність достатніх заходів у відповідь на поведінку А., зокрема невиконання районним судом рішення про його затримання для психіатричного лікування після його засудження, було порушенням позитивних зобов'язань держави за статтею 8.

Висновок: існування порушення (одноголосно).

Стаття 41: 4 000 євро як відшкодування за завдану моральну шкоду.

«Е.М. проти Румунії» (E.M. v. Romania) – [43994/05](#) (французькою мовою) ([арабською мовою](#))

Рішення від 30 жовтня 2012 року [Палата III]

Стаття 3

Ефективне розслідування

Неспроможність вжити заходів у кримінальному провадженні, необхідних для оцінки довіри до стверджуваного вчинення насильства в сім'ї, яке підтверджувала судово-медична експертиза: *порушення*

Факти: Заявниця стверджувала, що приблизно о 5 годині вечора 4 березня 2004 року, коли вона була у своєму сімейному помешканні разом із донькою, вона отримала від свого чоловіка телефонний дзвінок із проханням залишити квартиру та погрозою щодо її вбивства. Чоловік пізніше повернувся до квартири і погрожував побити її до такого стану, що вона потребуватиме лікарняного лікування, а також вб'є її, якщо вона не залишить квартири. Він кинув кілька предметів на землю і вдарив її – все це відбувалося за присутності її доньки. 5 березня 2004 року заявниця відвела доньку на медичне обстеження, під час якого було зроблено висновок, що дитина отримала психологічну травму. 6 березня 2004 року заявниця пішла до лікарні; у медичній довідці було зазначено, що в жінки виявили травми, які їй могли завдати 4 березня 2004 року і які були результатом повторних ударів важким предметом та вимагали лікування протягом восьми-дев'яти днів. Пара розлучилася в жовтні 2004 року.

6 березня 2004 року заявниця подала до правоохоронних органів кримінальну скаргу проти свого чоловіка. 3 травня 2004 року вона порушила кримінальну справу, звинувативши його в погрозах, образах, нападах та інших актах насильства. У рішенні від 14 березня 2005 року суд першої інстанції частково відхилив скаргу заявниці та наказав чоловікові сплатити штраф. Чоловік оскаржив таке рішення. У рішенні від 9 червня 2005 року окружний суд відхилив апеляцію, скасував рішення суду першої інстанції та наказав виправдати чоловіка за звинуваченням у нападах та інших актах насильства.

Правова підстава – стаття 3 (процесуальний аспект): Заявниця подала скаргу до національних судів про домашнє насильство, вчинене 4 березня 2004 року. До своєї скарги вона долучила медичні довідки, що підтверджують напад, у двох примірниках. Було встановлено законодавчі рамки, які дозволяли їй скаржитися на напад та вимагати захисту від органів влади. Незважаючи на те, що жінка скаржилася лише на один інцидент, органи влади, проте, зобов'язані діяти з належною ретельністю та серйозно розглянути цю справу, у якій ішлося про стверджуване існування насильства в сім'ї, яке підтверджувала судова експертиза. Рішенням від 14 березня 2005 року суд першої інстанції, який здійснив судове розслідування у справі та безпосередньо розглянув докази, наказав чоловікові сплатити штраф за напад та інші насильницькі дії. Але на етапі оскарження цього рішення окружний суд скасував таке рішення та, по-інакшому розтлумачивши факти, виправдав чоловіка. Незважаючи на те, що національним органам влади було важко оцінити докази, оскільки вони зіштовхувалися із двома суперечливими версіями подій і не мали жодних «безпосередніх» доказів, слідчі мали обов'язок вживати необхідних заходів для оцінки довіри до різних свідчень та з'ясування фактів. Окрім того, окружний суд виправдав своє рішення тим, що не було надано доказів того, що чоловік вчинив такий напад. Ухвалюючи своє рішення, він відхилив заяву свідка через те, що вона не була достовірною, і встановив, що твердження заявниці не було достатньо докладним щодо вчиненого злочину. Не ставлячи під

сумнів підсумки розслідування, окружний суд прийняв своє рішення на підставі тих самих доказів, що й суд, які суд першої інстанції визнав достатніми для того, щоб визнати чоловіка винним. Таким чином, він мав достатньо достовірної інформації, щоб зрозуміти необхідність проведення ретельної перевірки всієї справи. Проте, відзначаючи недоліки в розслідуванні, які можна вважати такими, що ставлять під сумнів рішення суду першої інстанції, окружний суд закрит провадження, не вживши заходів для їхнього усунення. Якщо б суд відіграв активну роль і використовував свої повноваження відповідно до національного законодавства, особливо у випадку, де, як у цій справі, було виявлено ймовірність вчинення домашнього насильства, він би міг змусити шукати нові докази для з'ясування фактів. Замість цього, попри наявність достатніх підстав, що надають суду можливість ухвалити рішення про проведення подальшого розслідування, районний суд закрит справу, поклавши вину на заявницю за те, що вона не надала доказів. Відтак кримінально-правова система, як це відбулося зі справою заявниці, виявилася неспроможною призвести до виявлення та покарання особи, відповідальної за напад, залишаючи можливі шляхи розслідування невивченими. Нарешті, подаючи першу скаргу, заявниця звернулася з проханням про допомогу та захист від органів влади для себе та своєї доньки у зв'язку з агресивною поведінкою чоловіка. Незважаючи на те, що законодавча база передбачала співпрацю між різними органами влади та позасудові заходи щодо виявлення насильства в сім'ї та забезпечення належних заходів, а медичне свідоцтво було prima facie доказом звинувачень заявниці, з матеріалів справи випливає, що органи влади не вжили жодних кроків у цьому контексті. Така ситуація свідчить про відсутність співпраці між органами влади, відповідальними за втручання в чутливу сферу суспільного інтересу, що перешкодило з'ясуванню фактів. Співпраця була набагато бажанішою в цій справі, оскільки стверджуваний напад стався у присутності неповнолітньої дитини. Таким чином, спосіб проведення розслідування не надав заявниці ефективного захисту, передбаченого статтею 3.

Висновок: існування порушення (одногосно).

Стаття 41: 7 500 євро як відшкодування за завдану моральну шкоду.

**«Валюлієне проти Литви» (Valiulienė v. Lithuania) – [33234/07](#)
([французькою мовою](#)) ([арабською мовою](#))
Рішення від 26 березня 2013 року [Палата II]**

Стаття 3

Поводження, що принижує гідність

Нелюдське поведження

Ефективне розслідування

Розслідувальні та процедурні недоліки, наслідком яких стало завершення терміну давності для притягнення до відповідальності за вчинення домашнього насильства: *порушення*

Факти: У лютому 2001 року заявниця звернулася до районного суду з проханням здійснити приватне обвинувачення після того, як її п'ять разів у січні та лютому 2001 року побив її партнер. У січні 2002 року суд передав її скаргу прокуророві, наказавши йому розпочати власне досудове кримінальне розслідування; згодом партнерові заявниці було висунуто звинувачення у систематичному заподіянні заявниці легких тілесних ушкоджень. Розслідування двічі припиняли слідчі через відсутність доказів, але з кожним випадком воно було знову відкрито в апеляційному порядку у зв'язку з тим, що не було достатньо ретельним. Прокурор припинив розслідування у червні 2005 року, оскільки законодавча реформа у травні 2003 року передбачала, що кримінальне переслідування у зв'язку з легкими тілесними ушкодженнями має ініціювати жертва особисто, окрім тих випадків, коли справа є суспільно важливою або якщо потерпіла особа не може захистити своїх прав у межах приватного обвинувачення. Районний суд підтримав це рішення. Коли заявниця подала нове клопотання про початок приватного обвинувачення, їй було відмовлено в розгляді справи по суті, оскільки термін давності за цим звинуваченням сплив.

Правова підстава – стаття 3: Заявниця зазнала жорстокого поведження, яке було достатньо серйозним, аби досягти мінімального ступеня тяжкості, необхідного для застосування позитивного зобов'язання уряду відповідно до статті 3. Ухвалюючи такий висновок, Суд врахував тілесні ушкодження, завдані заявниці (у вигляді синців та подряпин на обличчі й тілі), обтяжуючі обставини щодо того, що насильство тривало протягом певного періоду з п'ятьма епізодами упродовж місяця, а також почуття страху та безпорадності, якого зазнавала заявниця. Щодо останнього пункту він зазначив, що психологічний вплив становив важливий аспект домашнього насильства.

Суд продовжував досліджувати, чи забезпечила національна правова система та, зокрема, застосовне кримінальне законодавство практичний й ефективний захист прав, гарантованих статтею 3. Суд був задоволений тим, що законодавство Литви передбачало достатню нормативно-правову базу, відповідно до якої легкі тілесні ушкодження класифікували як кримінальне правопорушення. Хоча після 1 травня 2003 року провадження можна було розпочинати через правопорушення такого характеру лише за скаргою потерпілого, який своєю чергою став приватним прокурором, прокурор зберігав за собою право порушувати кримінальну справу, коли справа є суспільно важливою або якщо потерпіла особа не може захистити своїх прав.

Що стосується способу виконання закону у справі заявниці, то заявниця звернулася до окружного суду майже негайно з метою притягнення до приватного

обвинувачення та надала конкретні описи кожного випадку, а також імена свідків. Хоча влада спочатку діяла без надмірних зволікань, справу передали прокуророві після того, як партнер не з'явився до суду. Після цього розслідування двічі було припинене через відсутність доказів, його можна було б знову розпочати лише після того, як прокурори-керівники визнали, що таке рішення не було достатньо обґрунтованим. Це було серйозним недоліком з боку держави.

Крім того, навіть якщо законодавство було змінено у травні 2003 року, прокурор вирішив повернути справу заявниці для приватного обвинувачення лише у червні 2005 року, тобто через два роки після реформи законодавства. Це рішення було підтримане попри ризик того, що в провадженні сплине термін давності, а також попри те, що навіть після реформи прокурор усе ще мав можливість продовжити розслідування, якщо воно становило суспільний інтерес. Хоча заявниця діяла без зволікань, унаслідок такого рішення її заява на здійснення приватного обвинувачення була відхилена через те, що термін її давності сплив.

Отже, практика, яку розглядали в цій справі, а також спосіб застосування механізмів кримінального законодавства не забезпечили заявниці відповідного захисту.

Висновок: наявне порушення (шість голосів до одного).

Стаття 41: 5 000 євро як відшкодування за завдану моральну шкоду.

(Див. також: «Опуз проти Туреччини» (*Opuz v. Turkey*, № 33401/02, 09.06.2009), інформаційна довідка № 120; «Сандра Янковіч проти Хорватії» (*Sandra Janković v. Croatia*, № 38478/05, 05.03.2009), інформаційна довідка № 117; «Гайдуова проти Словаччини» (*Hajduová v. Slovakia*, № 2660/03, 30.11.2010), інформаційна довідка № 135; «Калуца проти Угорщини» (*Kaluczka v. Hungary*, № 57693/10, 24.04.2012); та «Дордевіч проти Хорватії» (*Dorđević v. Croatia*, № 41526/10, 24.07.2012), інформаційна довідка № 154).

«Еремія проти Республіки Молдова» (Eremia v. the Republic of Moldova) – [3564/11](#) (французькою мовою) (арабською мовою)

Рішення від 28 травня 2013 року [Палата III]

Стаття 3

Нелюдське поводження

Позитивні зобов'язання

Невжиття органами влади адекватних заходів для захисту заявниці та її дочок від проявів домашнього насильства: *порушення*

Стаття 8

Позитивні зобов'язання

Стаття 8-1

Право на повагу до приватного життя

Неспроможність органів влади вжити належних заходів для захисту дочок, травмованих унаслідок насильницьких нападів батька на їхню матір: *порушення*

Стаття 14

Дискримінація

Відсутність із боку судової системи адекватного рішення у випадках тяжких проявів домашнього насильства щодо жінок: *порушення*

Факти: Перша заявниця була одружена з поліцейським, який часто приходив додому п'яним і бив її у присутності двох підлітків-дочок – другої та третьої заявниці. Після накладення на нього штрафу та офіційного попередження з боку органів влади він став ще більш жорстоким і, як заявниця стверджує, ледь не задушив її в листопаді 2010 року. 9 грудня 2010 року окружний суд видав захисний припис, згідно з яким чоловік повинен був звільнити сімейний будинок і не контактувати з жодною із заявниць. 13 грудня перша заявниця клопотала про відкриття кримінального провадження. Подальші інциденти сталися 16 і 19 грудня, про які було повідомлено правоохоронні органи, а 13 січня чоловік увійшов до сімейного дому, порушивши захисний припис, і погрожував вбити першу заявницю, якщо вона не відкличе кримінальної скарги. Про цей інцидент вона також повідомила правоохоронні органи. Проте кримінальне розслідування було призупинено на один рік за умови, що чоловік повторно не вчинятиме таким чином, після того, як прокурор встановив, що хоча й існували суттєві докази провини, чоловік вчинив «незначне правопорушення», його не вважали особою, що зловживає наркотиками чи алкоголем, а також він «не становив небезпеки для суспільства». Це рішення підтримав старший прокурор щодо апеляцій.

Правова підстава – стаття 3: 9 грудня 2010 року районний суд вирішив, що ситуація є достатньо серйозною для того, аби надати першій заявниці, яка на той час

отримала медичні докази жорстокого поводження, судовий припис. Крім того, страх подальших нападів був досить серйозним, що спричинило її страждання та тривогу, які своєю чергою становили собою нелюдське поводження в розумінні статті 3, яка таким чином була застосовною.

Станом на 13 січня 2011 року, коли перша заявниця зустрілася з прокурором, щоб обговорити стверджені порушення захисного припису, органи влади мали достатні докази його насильницької поведінки та ризику подальшого вчинення насильства. Перша заявниця була особлива вразлива до насильства на приватній території сімейного дому з боку чоловіка, який, як поліцейський, був підготовлений для подолання будь-якого опору. Ризик щодо її фізичного та психологічного благополуччя був неминучим і досить серйозним, аби вимагати швидких дій. Хоча органи влади й не залишалися повністю бездіяльними, оскільки вони оштрафували кривдника та видали йому офіційне попередження, жоден із цих заходів не виявився ефективним.

Проте замість того, щоб вжити рішучих заходів, органи влади призупинили розслідування його насильницької поведінки та запропонували йому повне звільнення від кримінальної відповідальності, якщо він не вдаватиметься знову до насильства. З огляду на неодноразові напади чоловіка на першу заявницю і грубе нехтування захисними приписами, незрозумілим залишалося те, як прокурор міг визнати, що він «не становить небезпеки для суспільства», та припинити розслідування проти нього. Старший прокурор згодом дійшов такого ж висновку – лише через чотири дні після того, як суд продовжив захисний припис на тій підставі, що чоловік усе ще становив значний ризик для заявниці. На думку Суду, припинення кримінального розслідування за таких обставин стало причиною уникнення з боку чоловіка кримінальної відповідальності, а не запобігання подальшому насильству. Як результат, така ситуація призвела до фактичної безкарності. Таким чином, держава не виконала своїх позитивних зобов'язань за статтею 3.

Висновок: порушення щодо першої заявниці (одноголосно).

Стаття 8: 9 грудня 2010 року районний суд визнав, що на психологічному благополуччі другої та третьої заявниць негативно позначилося вчинення насильства з боку їхнього батька над їхньою матір'ю, та ухвалив рішення, згідно з яким дія припису поширювалася і на них. Наприкінці грудня 2010 року органи влади чітко усвідомлювали порушення з боку чоловіка захисного припису, а також його загрозливу й образливу поведінку стосовно першої заявниці та її наслідки для другої та третьої заявниць. Проте, як вже встановив Суд щодо першої заявниці, задля запобігання повторенню такої поведінки відповідних заходів вжито не було (або майже не було). Навпаки, незважаючи на серйозний напад, що стався 13 січня 2011 року, чоловіка було згодом повністю звільнено від кримінальної відповідальності. Відтак органи влади не дотримувалися своїх позитивних зобов'язань за статтею 8 стосовно другої та третьої заявниць.

Висновок: порушення щодо другої та третьої заявниць (одноголосно).

Стаття 14 разом зі статтею 3: Суд наголошував на тому, що неспроможність держави захистити жінок від домашнього насильства стала причиною порушення їхнього права на рівноправний захист відповідно до закону. У цій справі перша заявниця неодноразово зазнавала насильства з боку чоловіка, і влада добре знала про цю ситуацію. Проте суди відмовилися пришвидшити її розлучення, правоохоронні органи, як стверджувалося, здійснювали тиск на неї, щоб вона відкликала свою кримінальну скаргу, а соціальні служби не змогли виконати захисного припису до 15 березня 2011 року та навіть пропонували примирення, оскільки заявниця була «не першою і не останньою жінкою, яку побив чоловік». Нарешті, хоча чоловік і

зізнався, що побив свою дружину, його повністю звільнили від будь-якої відповідальності за рішенням прокурора внаслідок зупинення провадження проти нього за умови дотримання зобов'язань.

Поєднання цих чинників чітко демонструвало, що дії органів влади не просто були невиконанням або зволіканням у протидії насильству щодо першої заявниці, а й неодноразово призводили до потурання такому насильству й демонстрували своє дискримінаційне ставлення до першої заявниці як до жінки. Висновки Спеціального доповідача Організації Об'єднаних Націй із питань насильства щодо жінок, його причин та наслідків дозволяють стверджувати, що органи влади не повною мірою оцінили серйозність і масштаб проблеми домашнього насильства в Республіці Молдова та її дискримінаційний вплив на жінок.

Висновок: порушення щодо першої заявниці (одноголосно).

Стаття 41: 15 000 євро як відшкодування за завдану моральну шкоду.

(Див. також: «Є.С. та інші проти Словаччини» (*E.S. and Others v. Slovakia*, № 8227/04, 15.09.2009), [інформаційна довідка № 122](#); «Опуз проти Туреччини» (*Opuz v. Turkey*, № 33401/02, 09.06.2009), [інформаційна довідка № 120](#); «А. проти Хорватії» (*A. v. Croatia*, № 55164/08, 14.10.2010), [інформаційна довідка № 134](#); «Гайдуова проти Словаччини» (*Hajduová v. Slovakia*, № 2660/03, 30.10.2010), [інформаційна довідка № 135](#); «Калуца проти Угорщини» (*Kalucza v. Hungary*, № [57693/10](#), 24.04.2012); та «Валюлієне проти Литви» (*Valiulienė v. Lithuania*, № 33234/07, 26.03.2013), [інформаційна довідка № 161](#)).

**«Дживек проти Туреччини» (Civek v. Turkey) – [55354/11](#)
([французькою мовою](#)) ([арабською мовою](#))
Рішення від 23 лютого 2016 року [Палата II]**

Стаття 2

Позитивні зобов'язання

Неспроможність органів влади захистити життя жертви домашнього насильства: *порушення*

Факти: Мати заявників була жертвою домашнього насильства. У 2009 році мати заявників проживала з трьома дітьми в центрі для жінок, що стали жертвами насильства. 15 жовтня 2010 року після її скарги на батька заявників його було заарештовано, він був звинувачений у завданні тяжких тілесних ушкоджень своїй дружині. 12 листопада 2010 року вона забрала власну скаргу і чоловіка звільнили. Це звільнення супроводжувалося судовим наглядом, згідно з яким він повинен був звітувати поліції чи у відділку жандармерії кожного вівторка та п'ятниці о 17:00. Йому так само було наказано утримуватися від жорстокої або загрозливої поведінки щодо своєї дружини, а також негайно полишити сімейний дім на найближчі три місяці. Ці заходи супроводжувалися попередженням, що його заарештують та ув'язнять, якщо він не виконає зобов'язання, встановлені судом. 23 листопада та 17 грудня 2010 року мати заявників подала нові скарги на свого чоловіка у зв'язку із його переслідуванням та погрозами вбивства. Останньому було пред'явлено обвинувачення за образи, погрози та невиконання ухвалених захисних приписів. 26 грудня 2010 року заявники виступили свідками та підтвердили свідчення матері. 14 січня 2011 року батько заявників вбив їхню матір просто на вулиці, завдавши їй 22 ножових поранення. Його визнали винним у вбивстві та ухвалили покарання у вигляді довічного позбавлення волі.

Правова підстава – стаття 2: Домашнє насильство – це явище, яке може набувати різних форм, включно з фізичними нападами, психологічним насильством та образами, і яке не обмежується цією справою. Це широко розповсюджена проблема, що стоїть перед усіма державами-членами, що викликає особливе занепокоєння сучасних європейських суспільств. Факти про такий злочин не завжди стають відомими, тому що насильство часто відбувається в межах приватних стосунків або в закритому колі осіб. Навіть більше – таке явище не стосується лише жінок: чоловіки теж можуть ставати жертвами домашнього насильства, а також діти, які часто зазнають такого насильства безпосередньо чи опосередковано. Суд розглянув серйозність цієї проблеми в контексті розгляду фактів справи.

Поліція знала про акти насильства батька заявників щодо своєї дружини. Навіть більше – працівники поліції були поінформовані про ймовірність вбивства внаслідок отримання численних скарг, які подала матір заявників, та завдяки свідченням самих заявників. Отже, органи влади знали або повинні були знати, що жінка може стати жертвою нападу, унаслідок якого може загинути. З огляду на обставини, цей ризик можна вважати реальним і неминучим. Проте хоча й органи влади вживали певних заходів, вони не спромоглися вжити достатньо практичних заходів, аби запобігти вбивству матері заявників із 12 листопада 2010 року, тобто дати звільнення її чоловіка з-під варти. Поліція лише зареєструвала ще одну скаргу потерпілої без будь-яких подальших дій щодо її чоловіка, хоча він уже був відомий правоохоронним органам. Прокуратура на жодному етапі не вжила ніяких практичних, цілеспрямованих заходів для ефективного захисту матері заявників, тоді як цей орган міг на законних підставах заарештувати чоловіка за невиконання захисного припису. Відтак органи влади не спромоглися вжити заходів, які вони могли обґрунтовано реалізувати для того, щоб запобігти здійсненню певної та неминучої загрози життю матері заявників.

Висновок: існування порушення (одноголосно).

Стаття 41: Загалом 50 000 євро як відшкодування за завдану моральну шкоду;
відхилення вимоги про компенсацію матеріальної шкоди.

**«М.Дж. проти Туреччини» (M.G. v. Turkey) – [646/10](#)
([французькою мовою](#)) ([арабською мовою](#))**

Рішення від 22 березня 2016 року [Палата II]

Стаття 3

Позитивні зобов'язання

Відсутність доступу до заходів захисту від домашнього насильства для розлучених або незаміжніх жінок: *порушення*

Стаття 14

Дискримінація

Відсутність доступу до заходів захисту від домашнього насильства для розлучених або незаміжніх жінок: *порушення*

▪ *Факти* – Заявниця, жертва постійного домашнього насильства, яке було причиною її численних травм, у 2006 році подала кримінальну скаргу проти свого чоловіка після того, як вона полишила сімейне помешкання та оселилася в притулку, що функціонує завдяки волонтерській асоціації. Вона ініціювала процес розлучення. Її фізичний та психічний стан було відразу зафіксовано, і – як наслідок – вона подала заяву про застосування захисних заходів, передбачених законом для жертв домашнього насильства; вони неодноразово оновлювалися до закінчення шлюбу. Було ухвалено заборони щодо її чоловіка (скажімо, його змусили полишити подружній будинок із заборонаю наблизитися або перешкоджати заявниці чи її дітям, заборонили спілкуватися з ними тощо) і покарання у вигляді позбавлення волі в разі порушення таких приписів. У 2007 році відбулося розлучення. Після набуття в 2012 році чинності нового законодавства, яке усунуло будь-яку різницю між одруженими та незаміжніми особами, на прохання жінки їй знову було надано захисні заходи. У 2012 році прокурор порушив кримінальну справу проти колишнього чоловіка заявниці; у межах цієї справи досі здійснюють провадження.

▪ *Правова підстава* – стаття 3: Оскільки твердження заявниці були як надійними, так і серйозними, стаття 3 Конвенції було застосовною. Відтак держава було зобов'язана забезпечувати реалізацію відповідної законодавчої бази та реагувати невідкладно.

▪ (а) *Відсутність негайної відповіді в межах кримінального законодавства* – У межах судового розгляду у справі про насильство щодо жінок національні органи влади зобов'язані враховувати особливу психологічну, фізичну та/або матеріальну нестабільність і вразливість жертви та оцінювати ситуацію якомога швидше. Дійсно, вимогу щодо належної та швидкої відповіді було чітко викладено в [Стамбульській конвенції](#)*.

▪ Незважаючи на те, що Кримінальний кодекс не містив конкретних положень щодо домашнього насильства, він передбачав загальний злочин фізичного нападу. Медичні звіти, створені незабаром після подання скарги, свідчили про те, що внаслідок насильницьких дій заявниця зазнавала фізичних травм, значного депресивного розладу та хронічного посттравматичного стресу. Попри цей факт прокурор чекав п'ять місяців, перш аніж видати ордер на виклик колишнього чоловіка заявниці для допиту. Ухвалюючи рішення щодо розлучення в 2007 році, сімейний суд аналогічним чином визнав, що докази підтверджують вчинення стверджуваного насильства. Таким чином, жодна річ не могла обґрунтувати

пасивності прокурора упродовж такого тривалого періоду (понад п'ять із половиною років після подання скарги) до початку кримінального провадження, яке досі продовжується.

- На думку Суду, спосіб, у який національні органи влади проводили кримінальну справу, також характеризувався загальною та дискримінаційною судовою пасивністю, про яку вже згадувалося у справах про домашнє насильство проти Туреччини та яка є сприятливим підґрунтям для такого насильства.

- (б) *Відсутність доступу до захисних заходів після розлучення* – У Туреччині існує цивільно-правова процедура для звернення до судді в справах сім'ї задля отримання захисту. Заявниця використовувала цю процедуру, поки вона була одружена. Проте між датою розірвання шлюбу та набуттям чинності нового закону нормативно-законодавча база не забезпечувала заявницю як розлучену жінку захистом від насильства в сім'ї, і це питання залишалось на розсуд та особисте тлумачення судді в справах сім'ї.

- Незважаючи на те, що заявниця знову не зазнавала фізичного насильства з боку її колишнього чоловіка протягом цього періоду, необхідно було брати до уваги психологічний вплив – важливий аспект насильства в сім'ї. Ігнорувати не можна були ані страждань, у яких жила заявниця (адже вона переховувалася в притулку для жінок упродовж двох із половиною років), ані поточного впливу насильства на її особисте, соціальне та сімейне життя, якого вона зазнавала. Той факт, що заявниці було надано захисні заходи щодо свого колишнього чоловіка після набуття чинності нового закону, лише підтверджує, що її фізична недоторканність продовжувала бути в небезпеці, а така ситуація може призводити до появи почуття страху, вразливості та невизначеності.

- (в) *Висновок* – Як видно з преамбули до Стамбульської конвенції, насильство щодо жінок було одним із найважливіших соціальних механізмів, унаслідок якого жінки були змушені посідати підпорядковане місце в суспільстві порівняно з чоловіками. Неприпустимим було те, що заявниці довелося жити в страху у зв'язку з діями свого колишнього чоловіка через багато років після того, як вона скаржилась національним органам влади про насильство, якого зазнала.

- З огляду на викладене вище, Суд встановив, що держава-відповідач не виконала своїх позитивних зобов'язань за статтею 3.

- *Висновок*: існування порушення (одноголосно).

- Суд також одноголосно визнав, що було порушення статті 14 у поєднанні зі статтею 3 Конвенції.

- Стаття 41: 19 500 євро як відшкодування за завдану моральну шкоду; відхилення вимоги про компенсацію матеріальної шкоди.

- (Див. також «Опуз проти Туреччини» (*Opuz v. Turkey*, № 33401/02, 09.06.2009), [інформаційна довідка № 120](#); та «Дурмаз проти Туреччини» (*Durmaz v. Turkey*, № 3621/07, 13.11.2014); див. також Інформаційний бюлетень щодо [домашнього насильства](#)).

- *Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству, яка була ратифікована Туреччиною в 2012 році та набула чинності в 2014 році.

**«Халіме Кіліч проти Туреччини» (Halime Kılıç v. Turkey) –
[63034/11](#) ([французькою мовою](#)) ([арабською мовою](#))
Рішення від 28 червня 2016 року [Палата II]**

Стаття 2

Позитивні зобов'язання

Стаття 2-1

Життя

Неналежне врахування ризику смертельних травм у контексті домашнього насильства: *порушення*

Стаття 14

Дискримінація

Постійний клімат безкарності в питаннях домашнього насильства, головним чином, на шкоду жінкам: *порушення*

- *Факти* – Фатіма Бабатли (дочка заявниці) подала кримінальну скаргу щодо насильства в сім'ї та потребувала захисту. Їй довелося подавати запит кілька разів, оскільки її чоловік не дотримувався захисних приписів та заборон, ухвалених щодо неї. Після того, як було встановлено, що він зберігав у себе холодну зброю, як-от ножі, його ненадовго помістили під варту, але згодом звільнили. Через декілька місяців дочку заявниці вбив її чоловік, який потім наклав на себе руки.

- *Правова підстава*

- Стаття 2: Захисні приписи виявилися абсолютно неефективними, по-перше, через надмірне зволікання щодо їхнього призначення (19 днів для першого припису та 8 тижнів для другого), а, по-друге, через те, що її чоловіка ніколи не притягали до відповідальності за невиконання цих заходів.

- Окрім того, хоча її чоловік, безумовно, виявився небезпечною особою, кримінальний суд відмовив задовольнити клопотання прокуратури помістити його під варту до суду, не здійснивши оцінки ризиків для його дружини, включно із ризиком смерті або ймовірністю подальших нападів. Таким чином, клімат безкарності дозволив чоловікові продовжувати нападати на свою дружину, не боячись покарання.

- Що стосується стверджуваної можливості потерпілої отримати притулок разом із її сімома дітьми, то ані прокурор, ані поліція не намагалися спрямувати її до установи, адаптованої до її потреб. Суд дійшов висновку, що національні органи влади були зобов'язані врахувати особливо нестабільну і вразливу психологічну, фізичну та матеріальну ситуацію, у якій жінка опинилася, і відповідно оцінити її, запропонувавши жінці належну підтримку.

- *Висновок*: існування порушення (одноголосно).

- Стаття 14 у поєднанні зі статтею 2: Після рішення у справі «*Опуз проти Туреччини*», у якій Суд встановив, що домашнє насильство в основному стосується жінок, а загальна та дискримінаційна пасивність судів у Туреччині створила клімат, який сприяє домашньому насильству, у Туреччині було запроваджено численні

ініціативи, як-от прийняття нового закону, що передбачає більший захист (Закон № 6284), окрім того, державою було ратифіковано Стамбульську конвенцію*. Проте факти, які було наведено в цій справі, сталися до впровадження згаданих реформ.

- Покликаючись на повідомлення НУО [«Human Rights Watch»](#) та Комітету з питань ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW**), а також отримавши кількісні показники, що відображають кількість жінок, які загинули внаслідок нападів, заявниця надала prima facie докази того, що на той час жінки не отримували ефективного захисту від нападів. У контексті цих звітів та статистики Суд без сторонньої допомоги мав можливість спостерігати за масштабами й постійністю насильства щодо жінок, особливо це стосується домашнього насильства в турецькому суспільстві; крім того, Суд відзначив той факт, що кількість притулків для жінок на той час була недостатньою.

- Національні органи влади певним чином заперечували таку виявлену безкарність як щодо серйозності випадків домашнього насильства, так і щодо особливої вразливості жертв. Постійно заплющуючи очі на повторні акти насильства та погрози вбивством на адресу дочки заявниці, національні органи влади створили клімат, який сприяє домашньому насильству. Неприйнятним було те, що потерпілій довелося й надалі зіштовхуватися з насильством чоловіка, не маючи жодних ресурсів або захисту.

- *Висновок:* існування порушення (одногосно).

- Стаття 41: 65 000 євро як відшкодування за завдану моральну шкоду.

- (Див. також «Опуз проти Туреччини» (*Opuz v. Turkey*, № 33401/02, 09.06.2009), [інформаційна довідка № 120](#); та «М.Дж. проти Туреччини» (*M.G. v. Turkey*, № 646/10, 22.03.2016), [інформаційна довідка № 194](#); див. також Інформаційний бюлетень щодо [домашнього насильства](#)).

- *[Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству](#), яку ратифікувала Туреччина 2012 року та яка набула чинності 2014 року.

- **Комітет, створений [Конвенцією про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок](#) (CEDAW), яку ратифікувала Туреччина 1985 року.

**«Белшан проти Румунії» (Bălșan v. Romania) – [49645/09](#)
([французькою мовою](#)) ([арабською мовою](#))**

Рішення від 23 травня 2017 року [Палата IV]

Стаття 14

Дискримінація

Неспроможність органів влади вжити належних заходів для подолання домашнього насильства щодо жінок: *порушення*

Стаття 3

Позитивні зобов'язання

Неспроможність органів влади вжити належних заходів для захисту заявника від домашнього насильства: *порушення*

- *Факти* – Заявниця повідомила, що її колишній чоловік застосовував насильство щодо неї протягом всього періоду їхнього шлюбу. Під час розлучення його напади на неї активізувалися, і вона зверталася до правоохоронних органів декілька разів, подаючи різноманітні скарги. У Європейському суді заявниця скаржилася на те, що вона зазнавала насильства з боку чоловіка, а також на те, що державні органи зробили мало для того, аби зупинити це або запобігти цьому.

- *Правова підстава* – стаття 3: Фізичне насильство, якого зазнала заявниця, було задокументовано в судово-медичних звітах та звітах правоохоронних органів. Ідеться про те, що на рівні слідства та в судах національні органи влади розглядали акти домашнього насильства як спровоковані і, таким чином, недостатньо серйозні, аби підпадати під сферу застосування кримінального права. Питання про безкарність щодо актів домашнього є основою справи. Заявниця повністю користувалася засобами правового захисту, передбаченими кримінальним процесом, але національні органи влади, хоча й усвідомлювали її становище, не вжили відповідних заходів для покарання кривдника та запобігання подальшим нападам.

- *Висновок*: існування порушення (одноголосно).

- Стаття 14 у поєднанні зі статтею 3: Неспроможність держави захистити жінок від домашнього насильства стала причиною порушення їхнього права на рівноправний захист відповідно до закону. Офіційна статистика засвідчила, що більшість людей у Румунії стверджувала, що домашнє насильство толерували і навіть сприймали як звичайне, і що кримінальні розслідування здійснювали щодо невеликої кількості зареєстрованих інцидентів. Кількість жертв домашнього насильства з кожним роком зростає, жертвами здебільшого є жінки. Такі міркування відповідали попереднім висновкам Комітету ООН з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок*.

- Національні органи влади добре знали, що чоловік заявниці неодноразово застосовував насильство щодо неї. Вони позбавили національно-правову базу її мети, встановлюючи, що заявниця спровокувала домашнє насильство, що насильство не становило небезпеки для суспільства і тому не було достатньо жорстоким для того, аби потребувати застосування кримінальних покарань. Водночас дії національних органів влади явно суперечили міжнародним стандартам стосовно насильства щодо жінок загалом та домашнього насильства зокрема**. Пасивність органів влади в цій справі також виникла у зв'язку з тим, що вони не розглянули будь-яких захисних заходів для заявниці, незважаючи на її неодноразові

запити до правоохоронних органів, прокуратури та судів. З огляду на особливу вразливість жертв домашнього насильства, органи влади повинні більш ретельно вивчити ситуацію заявниці.

▪ Насильство, якого зазнала заявниця, можна розглядати як насильство за ознакою статі, що є формою дискримінації щодо жінок. Незважаючи на прийняття урядом закону та національної стратегії запобігання домашньому насильству й боротьби з ним, загальна невідповідність судової системи та безкарність, якою користуються кривдники, як це було в цій справі, свідчать про те, що зобов'язання вжити належних заходів для вирішення домашнього насильства недостатньо. Кримінально-правова система, як ми можемо побачити в цій справі, не мала належного стримувального ефекту, здатного забезпечити ефективне попередження незаконних дій чоловіка заявниці стосовно особистої недоторканності заявниці.

Висновок: існування порушення (одногосно).

Стаття 41: 9 800 євро як відшкодування за завдану моральну шкоду.

(Див. також «*Опуз проти Туреччини*» (*Opuz v. Turkey*, № 33401/02, 09.06.2009), [інформаційна довідка № 120](#); «*Т.М. та К.М. проти Республіки Молдова*» (*T.M. and C.M. v. the Republic of Moldova*, № 26608/11, рішення від 28.01.2014); «*Талпіс проти Італії*» (*Talpis v. Italy*, № 41237/14, 02.03.2017); та загалом Інформаційний бюлетень стосовно [насильства щодо жінок](#)).

* Тридцять п'ята сесія Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок, заключні коментарі щодо Румунії, [CEDAW/C/ROM/CO/6](#), 15 травня – 2 червня 2006 року.

**Див. [Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами](#) («Стамбульська конвенція»).

**«Талпіс проти Італії» (Talpis v. Italy) – [41237/14](#)
([французькою мовою](#)) ([арабською мовою](#))**

Рішення від 2 березня 2017 року [Палата I]

Стаття 2

Позитивні зобов'язання

Стаття 2-1

Життя

Неспроможність оцінити ризик для життя у випадку вчинення домашнього насильства: *порушення*

Стаття 3

Ефективне розслідування

Позитивні зобов'язання

Зволікання в реалізації адекватної відповіді на акти домашнього насильства: *порушення*

Стаття 14

Дискримінація

Недоліки, що стосуються процесу захисту жінки від домашнього насильства: *порушення*

- *Факти* – У червні та серпні 2012 року правоохоронні органи двічі викликали в будинок заявниці у зв'язку із вчиненням домашнього насильства. На її чоловіка було накладено штраф за несанкціоноване володіння смертоносною зброєю, крім того, було вилучено ніж. Заявниця полишила сімейний будинок та отримала житло в об'єднанні. 5 вересня 2012 року вона подала кримінальну скаргу за фактом завдання тілесних ушкоджень, жорстокого поведження та погроз насильства, вимагаючи також негайних заходів охорони.

- Під час свого першого допиту з боку правоохоронних органів у квітні 2013 року заявниця змінила свої свідчення: вона заявила, що її вдарили, проте їй не погрожували, і що з того моменту вона повернулася до подружнього будинку. З огляду на ті зміни, які заявниця зробила під тиском свого чоловіка, розслідування було частково припинено (щодо її скарги на жорстоке поведження та погрози застосування насильства), але продовжувалося стосовно її скарги на завдання тілесних ушкоджень (чоловіка визнали винним за цим провадженням у жовтні 2015 року, він мав сплатити штраф).

- 25 листопада 2013 року поліцію викликали втретє. Двері були понищені, підлога – завалена пляшками з-під алкогольних напоїв, але ані заявниця, ані син пари не мали жодних слідів вчинення насильства: жінка просто сказала, що її чоловік пив і потребував лікарської допомоги, додавши, що вона подала скаргу на нього в минулому, але з того часу змінила свої твердження. Чоловіка доправили до лікарні. Тієї ж ночі його оштрафували за вживання алкоголю в публічному місці. Згодом він повернувся додому, озброївшись кухонним ножом, яким він кілька разів

вдарив заявницю. Їхній син намагався зупинити насилля, але зазнав смертельних травм.

- У січні 2015 року чоловіка заявниці засудили до довічного позбавлення волі: окрім вбивства та спроби вбивства, він був визнаний винним у жорстокому поводженні, оскільки свідки надали свідчення про попередні акти насильства.

- *Правова підстава*

- Стаття 2: Держава має позитивний обов'язок вживати запобіжних оперативних заходів для захисту особи, життя якої перебуває під загрозою. Наявність реальної та безпосередньої загрози життю потрібно оцінюватися з належним врахуванням специфічного контексту домашнього насильства: мета не повинна полягати тільки в тому, щоб захищати суспільство в цілому; необхідно також брати до уваги наявність послідовних епізодів насильства в сім'ї упродовж певного часу. Національні органи влади мали б враховувати стан заявниці, яка мала значну психічну, фізичну та матеріальну незахищеність і вразливість, та, відповідно оцінивши ситуацію, надати їй відповідну підтримку. У такому контексті права нападника не можуть переважати над правами жертв на життя, фізичну та психічну недоторканність.

- У цій справі навіть тоді, коли розслідування порушували проти чоловіка заявниці за правопорушення, пов'язані з жорстоким поводженням, тілесними ушкодженнями та погрозами насильства, не було ухвалено жодного рішення щодо захисту, і заявниця не змогла надати свідчення аж до вересня 2012 року, тобто упродовж семи місяців після подання скарги.

- Таке зволікання могло лише позбавити заявницю негайного захисту, необхідного за цієї ситуації. Незважаючи на те, що упродовж цього періоду подальшого фізичного насильства не траплялося, Суд не міг ігнорувати того факту, що заявниця, яка зазнавала переслідування телефоном, жила у великому страху під час перебування в приймальному пункті.

- Хоча заявниця й змінила деякі свої свідчення під час допиту в поліції, внаслідок чого органи влади припинили частину слідства, такі органи не провели жодної оцінки ризиків, включно з ризиком повторного насильства, тоді, коли провадження за завдання тілесних ушкоджень було продовжено. Отже, Суд відхилив аргумент уряду, що не було жодних реальних свідчень неминучої небезпеки для життя заявниці.

- Зволікання органів влади позбавила скаргу будь-якої ефективності, створюючи ситуацію безкарності, яка сприяє повторюванню актів насильства з боку чоловіка, які досягли свого піку під час трагічної ночі 25 листопада 2013 року.

- Упродовж тієї ночі поліція все ж таки мала втрутитися двічі, по-перше, коли працівники оглядали квартиру, у якій був безлад, а, по-друге, коли вони зупинили та оштрафували чоловіка заявниці за вживання алкоголю в публічному місці. Обидва рази вони не здійснювали жодних спроб забезпечити заявницю достатньою захищеністю, яка відповідає б серйозності ситуації, незважаючи на те, що вони знали про насильство, заподіяне їй з боку її чоловіка.

- Суд не може розмірковувати на тим, як би все могло статися, коли б органи влади вчинили інакше. Проте невиконання обґрунтованих заходів, які могли б реально змінити хід подій або пом'якшити заподіяну шкоду, було достатнім для застосування принципу відповідальності держави.

- Якби правоохоронні органи в реальному часі перевірили обставини, які стосувалися чоловіка, вони б побачили, що він становить справжній ризик для жінки і не можна нехтувати навислою загрозою реалізації такої небезпеки. Відтак органи влади не використовували своїх повноважень для вжиття заходів, які могли б розумно запобігти здійсненню реального ризику для життя заявниці та її сина або принаймні пом'якшити його. Не виявивши жодним чином належної старанності, органи влади не виконали своїх позитивних зобов'язань.

- *Висновок:* наявне порушення (шість голосів до одного).

- Стаття 3: Заявницю можна розглядати як таку, що належить до категорії «вразливих осіб», які мають право на захист держави, з огляду, зокрема, на акти насильства, яких вона зазнала в минулому. Ті насильницькі дії, наслідками яких стали як фізичні травми, так і психологічний тиск, були досить серйозними, аби можна було вважати їх жорстоким поведінням у розумінні статті 3 Конвенції.

- Відповідно до положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами ([Стамбульська конвенція](#), яку ратифікувала Італія і яка набула чинності в 2014 році), розгляд скарг щодо вчинення такого насильства вимагає особливої старанності. У цій сфері на національні органи покладають обов'язок розглянути ситуацію жертви, яка полягає в надзвичайній психічній, фізичній та матеріальній незахищеності і вразливості, а також максимально швидко оцінити ситуацію відповідним чином.

- Відповідно до статті 2 Суд зазначив, що невтручання влади за потреби прийняття негайних заходів зробило скаргу заявниці повністю неефективною, а відтак призвело до ситуації безкарності, яка сприяє повторюванню актів насильства з боку чоловіка. У цій справі не було надано жодних пояснень щодо таких зволікань: сім місяців офіційної інертності до початку кримінального провадження; а також три роки ведення кримінального провадження за завдання серйозних тілесних ушкоджень після того, як заявниця подала скаргу. Така судова інертність була абсолютно несумісною з вимогами статті 3 Конвенції.

- *Висновок:* існування порушення (одноголосно).

- Стаття 14 у поєднанні зі статтями 2 і 3: Суд покликався на власну практику щодо гендерної дискримінації з точки зору неспроможності органів влади захистити жінок від домашнього насильства.

- Масштаби проблеми в Італії було висвітлено у висновках [Спеціального доповідача Організації Об'єднаних Націй із питань насильства щодо жінок, його причин та наслідків](#), які він оприлюднив після свого офіційного візиту в 2012 році до Італії, Комітету, створеному відповідно до Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок ([CEDAW](#), 49-а сесія, 2010 рік), а також у висновках представників Національного інституту статистики ([ISTAT](#), 2014 рік).

- Заявниця надала докази *prima facie* у формі статистичних даних, які, по-перше, свідчать про те, що домашнє насильство здебільшого стосується жінок, та що, незважаючи на проведені реформи, вбивцями великої кількості жінок є їхні поточні або колишні партнери (гендерцид), а, по-друге, вказують на збереження соціокультурних установок толерантності до домашнього насильства. Такий доказ *prima facie* відрізняє цю справу від справи «*Румор проти Італії*» (*Rumor v. Italy*, [№ 72964/10](#), 27.05.2014), обставини в якій були абсолютно інакшими.

- Відповідно до статей 2 та 3 Суд відзначив неспроможність національних органів влади забезпечити заявницю ефективним захистом та панування ситуації

безкарності для кривдника. Бездіяльність органів влади, які недооцінили насильства, про яке йдеться, фактично становила ситуацію, за якої вони схвалили таке насильство. Відтак заявниця стала жертвою дискримінації за гендерною ознакою.

- *Висновок*: наявне порушення (п'ять голосів до трьох).
- Стаття 41: 30 000 євро як відшкодування за завдану моральну шкоду; відхилення вимоги про компенсацію матеріальної шкоди.
- (Див. також «Опуз проти Туреччини» (*Opuz v. Turkey*, № 33401/02, 09.06.2009), [інформаційна довідка № 120](#); «М.Дж. проти Туреччини» (*M.G. v. Turkey*, № 646/10, 22.03.2016), [інформаційна довідка № 194](#); «Халіме Кіліч проти Туреччини» (*Halime Kılıç v. Turkey*, № 63034/11, 28.06.2016), [інформаційна довідка № 198](#); див. також Інформаційний бюлетень щодо [домашнього насильства](#)).

**«Д.М.Д. проти Румунії» (D.M.D. v. Romania) – [23022/13](#)
([французькою мовою](#)) ([арабською мовою](#))**

Рішення від 3 жовтня 2017 року [Палата IV]

Стаття 3

Ефективне розслідування

Надмірна тривалість провадження та інші недоліки в покаранні за вчинення домашнього насильства щодо неповнолітньої дитини: *порушення*

Стаття 6

Цивільне провадження

Стаття 6-1

Доступ до суду

Справедливий розгляд справи

Відмова національних судів присудити неповнолітній жертві компенсацію за вчинення над нею домашнього насильства у зв'язку з відсутністю позову: *порушення*

- *Факти* – Заявник народився в 2001 році. У лютому 2004 року його мати звернулася до органу захисту дітей із повідомленням про те, що її син зазнав домашнього насильства з боку її чоловіка, батька дитини. З березня до липня 2004 вона скаржилася в поліцію ще п'ять разів. Після п'ятої скарги органи влади почали кримінальне розслідування. Органи прокуратури заслухали свідчення шістьох свідків, вивчили психологічні висновки, і в підсумку батькові заявника в грудні 2007 року було висунуто звинувачення.

- Справу розглянули в трьох інстанціях. Батька заявника спочатку виправдали, оскільки суди вирішили, що його «періодично неадекватна поведінка» щодо сина не була злочином. Однак після кількох передач справи у зв'язку з різними недоліками в рішеннях нижчих судів окружний суд у квітні 2012 року зрештою визнав батька заявника винним у фізичному і словесному насильстві щодо сина, встановивши, що дії батька заявника були більш серйозним, аніж «одиничне або випадкове» насильство, яке може статися, якщо батьки просто карають власних дітей.

- Розгляд справи було завершено в листопаді 2012 року після подання касаційних скарг обома сторонами. Апеляційний суд підтвердив, що батько застосовував насильство щодо своєї дитини, і засудив його до умовного позбавлення волі, термін якого було зменшено через надмірну тривалість судового розгляду. Заявник і прокурор скаржилися на те, що заявникові не присудили жодної компенсації. Однак апеляційний суд постановив, що він не може розглядати питання про компенсацію, оскільки ані заявник, ані прокурор не вимагали виплат у нижчих судах.

- *Правова підстава* – стаття 3 (*процесуальний аспект*): Суд нагадав, що держави повинні прагнути чітко і всебічно захищати гідність дітей. Це, своєю чергою, вимагає наявності на практиці належної правової бази, яка передбачає захист дітей від домашнього насильства, включно з (а) ефективним стримуванням від таких серйозних порушень особистої недоторканності, (б) вжиттям розумних заходів для запобігання жорсткому поводженню, про яке органи влади знали або

повинні були знати, і (в) проведенням належного офіційного розслідування, якщо особа висуває недоведені твердження про жорстоке поводження.

- Істотну мету, яку ставило перед собою розслідування тверджень про домашнє насильство у справі заявника, можна було б вважати досягнутою, якщо б особу, відповідальну за вчинення насильства (батько), було згодом визнано винною і засуджено до позбавлення волі. Однак усупереч цьому розслідування належить вважати неефективним, оскільки воно тривало занадто довго і характеризувалося серйозними недоліками.

- (а) *Тривалість розслідування* – Органи влади вперше дізналися про ситуацію заявника в лютому 2004 року, коли його мати повідомила орган захисту дітей про домашнє насильство. Проте не було жодних свідчень того, що було зроблено щось конкретне для перевірки цієї інформації, її подальшої передачі в поліцію або здійснено щось для захисту потерпілих. Органи влади не зробили жодних кроків у контексті перших чотирьох заяв про порушення кримінальної справи, які подавала з березня до червня 2004 року мати проти батька заявника. Коли розслідування в липні 2004 року нарешті розпочалося, воно тривало майже три з половиною роки. Загалом у зв'язку з тривалими періодами бездіяльності з боку слідчих та Інституту судово-медичної експертизи, а також через низку скасованих рішень унаслідок прогалин у роботі нижчих судів розгляд справи в трьох інстанціях тривав вісім років і чотири місяці. Такий період розслідування був надмірним.

- (б) *Недоліки, допущені в ході розслідування* – У процесі розгляду було явно допущено кілька недоліків: (i) на відміну від батька, покарання якого було зменшено, заявникові не було надано жодної компенсації за надмірну тривалість справи, (ii) заявник не отримав компенсації за насильство, якого він зазнав, (iii) підхід судів країни до питання домашнього насильства, який, як виявляється, вважає, що до «одиночних і випадкових» актів насильства в сім'ї можна ставитися терпимо, суперечить як національному законодавству, так і Конвенції, які забороняють жорстоке поводження, у тому числі завдання тілесних покарань. Дійсно, будь-яка форма виправдання жорстокого поводження з дитиною, включно з тілесним покаранням, применшує повагу до дитячої гідності.

- З огляду на викладене вище та через важливість справи для заявника, тривалість і темпи провадження, різницю у ставленні до заявника і кривдника в контексті цієї тривалості, а також спосіб розгляду судами питання про домашнє насильство, Суд дійшов висновку, що розслідування тверджень про жорстоке поводження було неефективним.

- *Висновок*: існування порушення (одноголосно).

- Пункт 1 статті 6 (*справедливий судовий розгляд*): Суд зазначив, що відповідно до законодавства (стаття 17 Кримінально-процесуального кодексу) національні суди зобов'язані розглядати питання про компенсацію в справах, у яких жертва була неповнолітньою і, як наслідок, неправоздатною навіть за відсутності формальної вимоги з її боку. Суди і прокурор повинні були наполегливо з'ясовувати в жертви інформацію щодо розміру завданої шкоди. Відтак законодавство надало посиленій захист вразливим особам, таким як заявник, шляхом розширення повноважень влади щодо активної участі в такому питанні. З цієї причини, а також у контексті предмета розслідування розгляд вийшов за межі простого спору між приватними особами, через що активною стала відповідальність держави відповідно до пункту 1 статті 6 Конвенції.

- З урахуванням такого двозначного формулювання національного законодавства апеляційному суду варто було розглянути скаргу заявника щодо неприсудження йому компенсації по суті. Замість цього він обмежився вказівкою на

те, що ані прокурор, ані заявник не вимагали виплати компенсації в нижчих судах, не розглянувши роль судів країни або прокурора в забезпеченні найкращих інтересів заявника. Ця обставина становила відмову в правосудді, яке є порушенням відповідно до пункту 1 статті 6 Конвенції.

- *Висновок:* наявне порушення (чотири голоси до трьох).
 - Суд також одногосно постановив, що, беручи до уваги його висновок про процесуальне порушення статті 3 Конвенції, немає необхідності окремо розглядати скаргу заявника щодо порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.
 - Стаття 41: 10 000 євро як відшкодування за завдану моральну шкоду.
-

«Й.К. проти Сполученого Королівства» (Y.C. v. the United Kingdom) – 4547/10 (французькою мовою) (арабською мовою)
Рішення від 13 березня 2012 року [Палата IV]

Стаття 8

Стаття 8-1

Право на повагу до сімейного життя

Переміщення дитини із ситуації насильства та перспектива усиновлення: *Відсутність порушення*

Факти – 2001 року в заявниці та її партнера, із яким вони прожили кілька років, з'явився син. У 2003 році сім'я привернула увагу соціальних служб через «нетверезий» інцидент, який стався між батьками. Далі були випадки домашнього насильства та зловживання алкоголем, які загострилися з кінця 2007 року, і поліцейські неодноразово заходили до помешкання сім'ї. У червні 2008 року місцевий орган влади отримав невідкладний захисний припис після того, як хлопчика травмували під час нескінченних насильницьких сутичок між батьками. Провадження стосовно догляду за дітьми призвели до ухвалення тимчасового припису про надання дитині права бути усиновленою. Для захисту його інтересів було призначено опікуна. Тимчасовий припис неодноразово продовжували до моменту упорядкування детальних звітів соціальних служб, опікуна хлопчика та психолога. У квітні 2009 року суд із питань сімейного судочинства вирішив не ухвалювати рішення про розпорядження стосовно повної опіки та розпорядження про переміщення після того, як заявниця, яка стверджувала, що покинула батька дитини, просила у зв'язку з цією подією надати їй останній шанс продемонструвати свою здатність виховувати дитину. Замість цього було ухвалено ще один тимчасовий припис. Таке рішення було скасоване окружним судом за скаргою органу місцевої влади та опікуна дитини після того, як суддя встановив, що «єдиний наслідок відкладання рішення про опіку – це затягування й спотворення» процесу пошуку альтернативного довготермінового розміщення». Заявниці було відмовлено в оскарженні рішення в апеляційному суді, а її сина у січні 2010 року перевезли до майбутньої прийомної сім'ї.

Правова підстава – стаття 8: Не було сумнівів у тому, що рішення про відмову в подальшій оцінці та ухваленні рішення щодо опіки й переміщення становило серйозне втручання в право заявниці на повагу до її сімейного життя. Втручання було «відповідно до закону» та переслідувало законну мету захисту прав дитини.

Що стосується необхідності втручання в демократичному суспільстві, суддя окружного суду під час розгляду найкращих інтересів дитини зазначив, що будь-яка подальша оцінка призведе до певного ступеня порушення переміщення прийомної дитини та ризику емоційної шкоди, якщо її результати будуть негативними. Він вважає, що оцінка заявниці ніколи не зможе надати достатніх доказів, аби виправдати відмову в опіці, зважаючи на її недоліки та реальний ризик того, що вона відновить свої стосунки з батьком дитини, і буде призводити лише до зволікання та загрожуватиме перспективі знайти довготермінове розміщення. З огляду на історію справи та інформацію, наведену у звітах, думка судді про те, що відновлення стосунків заявниці з батьком є можливим і становить небезпеку для благополуччя дитини, не видається необґрунтованою. Відтак хоча найкращі інтереси дитини полягали в підтримці її сімейних зв'язків, де це було можливо, було зрозуміло, що в цій справі такий розгляд був переважений необхідністю забезпечити розвиток

дитини в надійному та безпечному середовищі. Було здійснено спроби відновити сім'ю шляхом надання підтримки в протидії зловживанню алкоголем та через запропоновані можливості допомогти батькам. Заявниця, судячи з усього, не отримувала підтримки в контексті подолання домашнього насильства попри те, що їй було надано відповідну інформацію. У звітах, які підготували соціальний працівник, опікун та психолог, було висвітлено труднощі, які виникли внаслідок нездатності батьків співпрацювати з органами влади.

Приймаючи своє рішення, суддя окружного суду зосередив свою увагу, як того вимагає стаття 8, на найкращих інтересах дитини, врахував різні відповідні чинники та докладно покликався на повідомлення й усні докази соціального працівника, опікуна та психолога, кожен із яких визначив відповідні проблеми. Заявниці було надано можливість отримати будь-яке роз'яснення щодо причин рішення судді, якого вона може потребувати, та вимагати подальшого розгляду апеляційним судом. Відповідно прийняття рішення про переміщення не виходило за межі свободи розсуду держави, а причини такого рішення були релевантними й достатніми. Заявниці було надано можливість представити свою справу та повноцінно брати участь у процесі прийняття рішень.

Висновок: відсутність порушення (шість голосів до одного).

«Н.К. проти Німеччини» (N.K. v. Germany) – 59549/12

Рішення від 26 липня 2011 року [Палата V]

Стаття 6

Підпункт «d» пункту 3 статті 6

Допит свідків

Звинувачення у вчиненні домашнього насильства, що ґрунтувалося на повністю підтверджених доказах, наданих слідчому судді, попри подальше небажання жертви свідчити: *відсутність порушення*

Факти: Провадження щодо заявника було розпочато на підставі підозри щодо того, що він вчиняв насильницькі дії проти власної дружини, Р.К. На прохання прокурора слідчий суддя оглянув жінку після того, як вирішив виключити заявника з процесу слухання відповідно до Кримінально-процесуального кодексу, з огляду на характер повідомлених правопорушень, оскільки існував ризик того, що Р.К. не буде свідчити або не буде говорити правди в присутності заявника. Заявникові не було надано адвоката для проведення перехресного допиту з Р.К. на цьому слуханні, як того вимагає процедура.

Головне провадження було відкрито проти заявника за поданням Р.К., яка повідомила національний суд про те, що вона не бажає свідчити. Право (поточного або колишнього) члена подружжя обвинуваченого не свідчити проти іншого було закріплено в Кримінально-процесуальному кодексі, але в практиці судів було передбачено вилучення «спонтанного висловлювання», зробленого свідком у контексті офіційних свідчень або звичайної розмови. Суддя, який розглядав справу, виконував свої функції на підставі доказів, які він отримав під час допиту Р.К., під час якого також були присутні представники правоохоронних органів, а заяви Р.К. кваліфікували як «спонтанне висловлювання», національний суд долучив їх до справи. Згодом Р.К. заявила, що не погоджується на використання доказів, які вона надала слідчому судді, представникам правоохоронних органів та медичному експертові, якого призначив суд; вона також не погодилася на використання результатів медичного огляду.

Національний суд визнав заявника винним у небезпечному нападі, примусі та зловмисному заподіянні тілесних ушкоджень. Він був засуджений до шести з половиною років позбавлення волі. Усі апеляції було відхилено.

Правова підстава – підпункт «d» пункту 3 статті 6: Принципи, викладені у справі *Аль-Хаваджа та Тахері*, а також у справі *Шачашвілі* стосовно відсутності свідків були *mutatis mutandis* застосовані до цієї справи. На підставі Кримінально-процесуального кодексу Р.К. мала право відмовитися свідчити проти заявника, оскільки вона була одружена з ним. Таким чином, існувала вагома причина на те, що вона не з'явилася на перехресний допит під час судового розгляду; відтак обґрунтованим було долучення до справи свідчень Р.К., які вона надала слідчому судді та, частково, двом представникам правоохоронних органів. У зв'язку з цим Суд не міг вважати свавіллям кваліфікування національним судом заяви Р.К. у присутності представників правоохоронних органів як «спонтанного висловлювання», і постановив, що немає жодного підтвердження того, що внаслідок долучення цих свідчень права заявника згідно з Конвенцією були порушені, оскільки правоохоронні органи отримали ці свідчення та кваліфікували їх як докази.

Що стосується значущості неперевірених доказів, то свідчення Р.К., надані під час досудового провадження, не були єдиними доказами, на які покладався

національний суд. Цей суд також покликався на свідчення радника жіночого притулку, якому Р.К. у подробицях розповіла про інциденти та показала травми; сина Р.К., який чув крики та сварку між заявником і Р.К.; кількох сусідів, які бачили Р.К. відразу після втечі з подружнього дому з розбитою головою та в жахливому стані, після чого вони побачили, що заявник йде з цього ж будинку та від'їжджає; лист Р.К., у якому вона навела приклади дій, які вчинив заявник у цей період; чорновик листа, якого заявник змусив її написати для дружини її колишнього коханця; а також на свідчення Р.К. правоохоронним органам, які було визнано судом як «спонтанні висловлювання». Національний суд дійшов висновку, що засудження заявника може ґрунтуватися на свідченнях Р.К., про які повідомив слідчий суддя, оскільки вони були підтверджені іншими суттєвими та незалежними від них чинниками. Ця оцінка ваги доказів не була ні непринятною, ні свавільною. У той же час свідчення Р.К. на досудовому етапі мали принаймні значну вагу для засудження заявника, відтак їхнє прийняття може поставити сторону захисту в програшне становище.

Що стосується противаг, спрямованих на компенсацію шкоди для захисту внаслідок долучення непідтверджених свідчень на судовому засіданні, то уряд (підтримуючи позицію національного суду) стверджував, що необхідно було призначити адвоката, який би міг допитати Р.К. під час слухання за участі слідчого судді. Оскільки Р.К. була одружена із заявником і, таким чином, мала право відмовитися від свідчення відповідно до національного законодавства (це була ймовірність, яка згодом справдилась), то органи влади, не зробивши таке призначення адвоката, пішли на передбачуваний ризик того, що ані заявник, ані його захисник не зможуть поставити питання Р.К. на будь-якій стадії провадження. Проте національний суд ретельно та обережно оцінив довіру до Р.К. та достовірність її заяв, про що повідомив слідчий суддя; підтверджувальних та надійних доказів було достатньо. Заявникові було надано можливість запропонувати власну версію подій, що він вирішив не робити, і провести перехресний допит слідчого судді, коли він дав свідчення як свідок.

Оцінюючи загальну справедливість судового розгляду, Суд, з огляду на викладені вище міркування, зокрема важливість свідчень Р.К. про засудження заявника, підхід національного суду до оцінки цієї заяви, наявність та силу додаткових доказів, що підтверджують провину, а також врівноважувальні процесуальні заходи, вжиті національним судом, встановив, що врівноважувальні чинники могли компенсувати програшне для сторони захисту становище. Кримінальне провадження проти заявника, розглянуте в повному обсязі, не було визнано несправедливим у зв'язку з долученням як доказів свідчень неперевереного свідка Р.К., які виклав слідчий суддя.

Висновок: відсутність порушення (одноголосно).

(Див. «Аль-Хаваджа та Тахері проти Сполученого Королівства» (*Al-Khawaja and Tahery v. the United Kingdom*, [ВП], № 26766/05 і 22228/06, 15.12.2011), [інформаційна довідка № 147](#); та «Шачашвілі проти Німеччини» (*Schatschaschwili v. Germany*, [ВП], № 9154/10, 15.12.2015), [інформаційна довідка № 191](#)).

«Д.М.Д. проти Румунії» (D.M.D. v. Romania) – 23022/13

Рішення від 3 жовтня 2017 року [Палата IV]

Стаття 3

Ефективне розслідування

Надмірна тривалість провадження та інші недоліки в покаранні за вчинення домашнього насильства щодо неповнолітньої дитини: *порушення*

Стаття 6

Цивільне провадження

Стаття 6-1

Доступ до суду

Справедливий розгляд справи

Відмова національних судів присудити неповнолітній жертві компенсацію за вчинення над нею домашнього насильства у зв'язку з відсутністю позову: *порушення*

- *Факти* – Заявник народився в 2001 році. У лютому 2004 року його мати звернулася до органу захисту дітей із повідомленням про те, що її син зазнав домашнього насильства з боку її чоловіка, батька дитини. З березня до липня 2004 вона скаржилася в поліцію ще п'ять разів. Після п'ятої скарги органи влади почали кримінальне розслідування. Органи прокуратури заслухали свідчення шістьох свідків, вивчили психологічні висновки, і в підсумку батькові заявника в грудні 2007 року було висунуто звинувачення.

- Справу розглянули в трьох інстанціях. Батька заявника спочатку виправдали, оскільки суди вирішили, що його «періодично неадекватна поведінка» щодо сина не була злочином. Однак після кількох передач справи у зв'язку з різними недоліками в рішеннях нижчих судів окружний суд у квітні 2012 року зрештою визнав батька заявника винним у фізичному і словесному насильстві щодо сина, встановивши, що дії батька заявника були більш серйозним, аніж «одиничне або випадкове» насильство, яке може статися, якщо батьки просто карають власних дітей.

- Розгляд справи було завершено в листопаді 2012 року після подання касаційних скарг обома сторонами. Апеляційний суд підтвердив, що батько застосовував насильство щодо своєї дитини, і засудив його до умовного позбавлення волі, термін якого було зменшено через надмірну тривалість судового розгляду. Заявник і прокурор скаржилися на те, що заявникові не присудили жодної компенсації. Однак апеляційний суд постановив, що він не може розглядати питання про компенсацію, оскільки ані заявник, ані прокурор не вимагали виплат у нижчих судах.

- *Правова підстава* – стаття 3 (*процесуальний аспект*): Суд нагадав, що держави повинні прагнути чітко і всебічно захищати гідність дітей. Це, своєю чергою, вимагає наявності на практиці належної правової бази, яка передбачає захист дітей від домашнього насильства, включно з (а) ефективним стримуванням від таких серйозних порушень особистої недоторканності, (б) вжиттям розумних заходів для запобігання жорсткому поведінню, про яке органи влади знали або повинні були знати, і (в) проведенням належного офіційного розслідування, якщо особа висуває недоведені твердження про жорстоке поведіння.

- Істотну мету, яку ставило перед собою розслідування тверджень про домашнє насильство у справі заявника, можна було б вважати досягнутою, якщо б особу, відповідальну за вчинення насильства (батько), було згодом визнано винною і засуджено до позбавлення волі. Однак усупереч цьому розслідування належить вважати неефективним, оскільки воно тривало занадто довго і характеризувалося серйозними недоліками.

- (а) *Тривалість розслідування* – Органи влади вперше дізналися про ситуацію заявника в лютому 2004 року, коли його мати повідомила орган захисту дітей про домашнє насильство. Проте не було жодних свідчень того, що було зроблено щось конкретне для перевірки цієї інформації, її подальшої передачі в поліцію або здійснено щось для захисту потерпілих. Органи влади не зробили жодних кроків у контексті перших чотирьох заяв про порушення кримінальної справи, які подавала з березня до червня 2004 року мати проти батька заявника. Коли розслідування в липні 2004 року нарешті розпочалося, воно тривало майже три з половиною роки. Загалом у зв'язку з тривалими періодами бездіяльності з боку слідчих та Інституту судово-медичної експертизи, а також через низку скасованих рішень унаслідок прогалин у роботі нижчих судів розгляд справи в трьох інстанціях тривав вісім років і чотири місяці. Такий період розслідування був надмірним.

- (б) *Недоліки, допущені в ході розслідування* – У процесі розгляду було явно допущено кілька недоліків: (i) на відміну від батька, покарання якого було зменшено, заявникові не було надано жодної компенсації за надмірну тривалість справи, (ii) заявник не отримав компенсації за насильство, якого він зазнав, (iii) підхід судів країни до питання домашнього насильства, який, як виявляється, вважає, що до «одиночних і випадкових» актів насильства в сім'ї можна ставитися терпимо, суперечить як національному законодавству, так і Конвенції, які забороняють жорстоке поводження, у тому числі завдання тілесних покарань. Дійсно, будь-яка форма виправдання жорстокого поводження з дитиною, включно з тілесним покаранням, применшує повагу до дитячої гідності.

- З огляду на викладене вище та через важливість справи для заявника, тривалість і темпи провадження, різницю у ставленні до заявника і кривдника в контексті цієї тривалості, а також спосіб розгляду судами питання про домашнє насильство, Суд дійшов висновку, що розслідування тверджень про жорстоке поводження було неефективним.

- *Висновок*: існування порушення (одноголосно).

- Пункт 1 статті 6 (*справедливий судовий розгляд*): Суд зазначив, що відповідно до законодавства (стаття 17 Кримінально-процесуального кодексу) національні суди зобов'язані розглядати питання про компенсацію в справах, у яких жертва була неповнолітньою і, як наслідок, неправоздатною навіть за відсутності формальної вимоги з її боку. Суди і прокурор повинні були наполегливо з'ясовувати в жертви інформацію щодо розміру завданої шкоди. Відтак законодавство надало посиленій захист вразливим особам, таким як заявник, шляхом розширення повноважень влади щодо активної участі в такому питанні. З цієї причини, а також у контексті предмета розслідування розгляд вийшов за межі простого спору між приватними особами, через що активною стала відповідальність держави відповідно до пункту 1 статті 6 Конвенції.

- З урахуванням такого двозначного формулювання національного законодавства апеляційному суду варто було розглянути скаргу заявника щодо неприсудження йому компенсації по суті. Замість цього він обмежився вказівкою на те, що ані прокурор, ані заявник не вимагали виплати компенсації в нижчих судах, не розглянувши роль судів країни або прокурора в забезпеченні найкращих

інтересів заявника. Ця обставина становила відмову в правосудді, яке є порушенням відповідно до пункту 1 статті 6 Конвенції.

- *Висновок:* наявне порушення (чотири голоси до трьох).
- Суд також одногосно постановив, що, беручи до уваги його висновок про процесуальне порушення статті 3 Конвенції, немає необхідності окремо розглядати скаргу заявника щодо порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.
- Стаття 41: 10 000 євро як відшкодування за завдану моральну шкоду.

«Мохамед Хасан проти Норвегії» (Mohamed Hasan v. Norway) – 27496/15

Рішення від 26 квітня 2018 року [Палата V]

Стаття 8

Стаття 8-1

Право на повагу до сімейного життя

Виняткові обставини, що виправдовують усиновлення дітей, жертв домашнього насильства, прийомними батьками: *відсутність порушення*

- *Факти* – Заявниця та її чоловік, що є громадянами Іраку, на той час проживали на території Норвегії та мали двох дочок, які народилися в 2008 і 2010 роках. Оскільки чоловік заявниці застосовував насильницькі дії щодо неї та їхніх дітей, вона неодноразово зверталася до кризових центрів, а її старшу дочку двічі перевозили до прийомної сім'ї в екстреному режимі. Наприкінці 2010 року органи влади передали обох дочок до прийомної сім'ї. У 2011 році під час контакту із заявницею дітей викрали дві особи в масках, які вдерлися в приміщення та напали на заявницю, використовуючи електрошокер. Діти пізніше знайшлися, а батько зізнався, що це він організував викрадення.

- Після цього інциденту Рада соціального забезпечення провінції видала припис (який був безрезультатно оскаржений), відповідно до якого обох дітей належало перевезти до окремих сімейних притулків за таємними адресами, крім того, умовою такого припису була повна заборона будь-яких контактів між дітьми й батьками. Ще одне рішення було прийняте у лютому 2014 року стосовно тримання дітей у сімейному притулку і надання дозволу на їхнє усиновлення з боку прийомних батьків. Заявниця та її чоловік намагалися оскаржити це рішення, але отримали відмову. У ході національного провадження заявниця визнала прихильність своїх дітей до прийомних сімей і не вимагала повернення дітей до неї.

- *Правова підстава* – стаття 8: У процесі прийняття рішень під час розгляду справи в Раді та міському суді заявниця була присутня та представлена адвокатом. Кожен орган складається з професійного судді або особи з аналогічною посадою, психолога та нефахівця, які протягом двох днів заслуховують справу. Експерт надав письмові свідчення і з'явився на слуханнях для надання особистих свідчень. Таким чином, заявниця був достатньо залучена до процесу прийняття рішень, який вважався цілковитим, забезпечував необхідний захист її інтересів і повною мірою надавав їй можливість виступати у власній справі. Крім того, вона мала також можливість на перегляд своєї справи шляхом оскарження рішення у Вищому і Верховному судах.

- Чинниками, що мотивували органи влади, були, безумовно, необхідність захисту дочок заявниці та забезпечення того, щоб їх могли виховувати в безпечному середовищі, пристосованому до їхньої особливої вразливості, особи, які стануть для них опікунами. Національні органи влади також звертали належну увагу на індивідуальні чинники, що стосуються кожної дитини, зокрема на їхній вік та зрілість, а також на наслідки рішення з огляду на їхнє культурне походження та стосунки з родичами.

- Рішення про позбавлення заявниці батьківських прав та ухвалення рішення про усиновлення її дочок було прийнято «за виняткових обставин». Національні суди згадали про численні випадки домашнього насильства та зловживання з боку чоловіка заявниці, внаслідок чого діти були свідками зруйнованих стосунків та стали

особливо вразливими. Діти втратили прив'язаність до заявниці, у той же час у них з'явилась така прив'язаність до прийомних батьків, відтак розлучення дітей із прийомними батьками могло б зашкодити першим. Окрім того, заявниця не змогла б піклуватися про двох дітей із таким травматичним минулим, і малоімовірним було те, що будь-який із батьків зможе в подальшому належним чином виконувати батьківські обов'язки. На додаток до всього, ризик викрадення був таким, що, навіть якщо дітям довелося залишатися на тимчасовій основі, заявниця за жодних обставин не мала б доступу до них. З огляду на те, що через цей ризик та їхню історію діти жили в умовах суворого режиму безпеки, особливо важливо було забезпечити стабільність і передбачуваність. У цьому контексті усиновлення забезпечило більш високий рівень безпеки порівняно з довготерміновим процесом влаштування дитини в прийомній сім'ї. Хоча заявниці вдалося самотужки налагодити самостійне життя після остаточного розриву стосунків із колишнім чоловіком, вона не змогла б захистити дітей від нього та його родичів.

- У підсумку, процес прийняття рішень був справедливим. Позбавлення батьківських прав та згода на усиновлення були виправдані винятковими обставинами і мотивувалися винятковими вимогами, що стосуються найкращих інтересів дітей. Отже, оскаржувані заходи не призводять до непропорційного втручання в право заявниці на повагу до її сімейного життя.

- *Висновок:* відсутність порушення (одноголосно).

- (Див. також «Странд Лоббен та інші проти Норвегії» (*Strand Lobben and Others v. Norway*, № 37283/13, 30.11.2017), [інформаційна довідка № 212](#), передана до Великої палати 9.04.2018 (див. [короткий огляд](#) вище); а також Інформаційний бюлетень щодо [прав дітей](#)).